

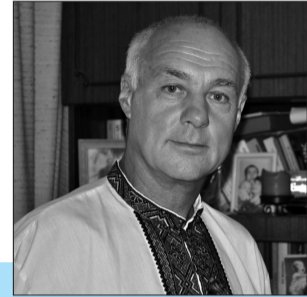
Серед зруйнованого міста на Донеччині стоїть наш Кобзар. На пам'ятнику, окрім слідів від обстрілів, є слова:

**Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.**

Стоїть Шевченко. Стоїть і Вугледар!

Фото і текст із Facebook-сторінки 72 ОМБр ім. Чорних Запорозжців

МИКОЛА ДМИТРЕНКО

7

ЮЛІЯ БЕРЕЖКО-КАМІНСЬКА

8–9

ОЛЬГА КРАВЧЕНКО

15

Василь Кричевський – творець Герба Української Свободи

Георгій ФІЛПЧУК,
академік НАПН України

Уся слава українська історія, минувши і будучина нуртуватимуть у фокусі цієї знакової події, коли в Києві на Софіївському майдані відбулося урочисте зібрання і був проголошений **Акт Злуки українських земель**, що зміцнило й розвинуло ідеї та принципи Незалежності України, засвідчені раніше (22 січня 1918-го!) IV Універсалом.

Через шість століть українці реально досягли своєї вершинної мрії – відновили власну Державу, об'єднуючи розірваний імперіями Український народ у незламну Націю. Справедливо, що нині знову звучатимуть імена та діяння тих, хто був прямо й опосередковано причетним (до і після) до цього Дня, який сутнісно вплинув (змінив) на всі подальші національно-політичні процеси в Україні. Але, як і кожне вікопомне історичне явище, феномен Злуки містить свої джерела й виток, опирається на енергію Народу та його визначний “передній ряд”. Адже інколи навіть такі знакові події та ідеї можуть не спалахувати чутте-

22 січня Україна в умовах жорстокої війни з московитом відзначить 105-річчя Дня Злуки. ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка розпочинає неформальний тиждень національної Пам’яті, коли в усіх куточках України (і не тільки) від малого до великого, від Воїна, Духівника і до свідомих педагога, митця, спортсмена та бізнесмена згадуватимуть і вшановуватимуть великих Українців усіх часів і віків, які своєю працею, звитягою, борнею, вірою і талантом закладали фундамент Соборності українських земель, силу нашої Державності.

вим вогнем правди, якщо втрачається культурно-історична тяглість національно-державного буття.

Тому в цьому пошанованому ряду мусять бути наші великодостойні князі й гетьмани, ватажки національно-визвольних повстань і змагань, будителі народної душі і просвітники, Воїни і державотворці. Поети, Борці й Орачі. Бо як можна оцінювати, усвідомлюючи місію та значимість таких постатей, як **М. Грушевський, С. Петлюра, І. Огієнко, Є. Коновалець** чи **П. Скоропадський**, якщо не синтезуємо величезні творчі, державницькі, мілітарні потуги багатьох поколінь упродовж століть, що чинилися як до 22 січня 1919 року, так і після цієї події, до часів нинішніх?

Бо і “живий ланцюг” 21 січня 1990 року, організований патріотичними силами між Києвом, Львовом та Івано-Франківськом, у якому брали участь до 3 мільйонів українців, як і “живий ланцюг” того дня в Харкові, як і проголошення **24 серпня Акту про Незалежність України** – то все є спадковістю утвердження ідеалів Соборності, духовної єдності людей українства, Злуки східних і західних земель України.

Однак варто згадувати не тільки дер-

жавників, воїнів, політиків, а й тих, хто був Воїном Духу, просвітником Нації.

Серед багатьох – **Василь Кричевський** (народжений у такі ж січневі дні, один із засновників та перший ректор Української Академії Мистецтв), який уособлює найвищі чесноти українського художника, громадянина і патріота, Митця, визнаного світом.

Саме в ті буремні часи національно-визвольних змагань 1917–1919 років він створює державні символи Української Народної Республіки (**Малий і Великий державні Герби України, Державний кредитовий білет, Велика державна печатка УНР**), затверджені Центральною Радою в 1918-му, військовий **Прапор для Першого українського полку імені Богдана Хмельницького...**

Усе велике і значиме в суспільно-політичному й національно-культурному житті України проходило крізь його серце, талант і душу. Здавалося, що в його життєтворчості вмістилися всі музи – від живопису, архітектури, літератури, історії, народного мистецтва і до політики та українського кіно.

Але попри все він ніколи не зраджував

Продовження на стор. 2

ПЕРЕДПЛАТА—2024

Тижневик “Слово Просвіти” (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях “Укрпошти” за допомогою “Каталогу видань України” на 2024 рік (стор. 24).

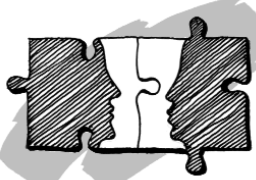
Вартість зросла вдвічі через незалежні від редакції причини і є такою:

1 міс. — 60 грн.

3 міс. — 180 грн.

6 міс. — 360 грн.

Будьмо, друзі, разом!

Василь Кричевський – творець Герба Української Свободи

Закінчення. Поч. на стор. 1

українських ідеалів, національної культури, історії свого народу в різних сегментах своєї життєтворчості.

Як художник, він брав безпосередню участь навіть у становленні та розвитку національного кінематографа. На жаль, більшість кінострічок за участю Кричевського було знищено радянською цензурою. А вже Кричевський у період українізації 1920-х років став першим українським художником-оформлювачем саме українського кіно, зокрема фільмів: “Тарас Шевченко”, “Маленький Тарас”, “Тарас Трясило”, “Борислав сміється”, “Звенигора” (за О. Довженком), “Назар Стодоля”, “Сорочинський ярмарок”, “Кармелюк”. Перший художник національного кіно, який разом з О. Довженком вивів його на європейський рівень.

Над усе цінував українську книгу. Тому з такою любов’ю оформляв українські книжки, зокрема праці М. Грушевського: “Ілюстрована історія України” (1912), “Історія української літератури” (1923). У “Енциклопедії українознавства” (1949) В. Кубійовича зазначалося, що “зворотню точку у розвитку української книжкової графіки були праці Василя Кричевського, який під впливом М. Грушевського звернувся до джерел старої української гравири і народного мистецтва”.

Дружив і був суголосний духовно з Д. Шербаківським, співпрацював із школою килімарства, яку відкрила В. Ханенко, товаришував, творив разом з відомими і близькими йому земляками-“сумчанами” (О. Олесь, М. Хвильовий, О. Грищенко, П. Холодний, Г. Крук та ін.).

В. Кричевський, як і вся славна родина Кричевських, завжди прагнули життєтворити в українському середовищі, закладаючи міцний фундамент для розвитку національного життя.

Він свято сповідував найвищий для себе принцип народності, що уможливило появу унікальних витворів (на основі національних канонів і традицій) архітектурних ансамблів: Меморіальний будинок-музей Шевченка в Києві; будинок Полтавського губернського земства; будинок І. Шитківського в Києві; будинок Чубука-Подільського в Переяславі; будинок письменників “Роліт”; пам’ятник на могилі М. Грушевського; будинок Опішнянського гончарного навчально-показового пункту...

Гармонія, синтез національного і загальнолюдського, природний талант його мистецтва були зрозумілими і визнаними в світі, а його творчі виставки у Варшаві, Празі, Берліні, Тбілісі, Лондоні, Брюсселі, Торонто, Вашингтоні, Нью-Йорку, Філадельфії відкрили для світу оригінальність і велич української культури.

Особливо близьким він був для багатьох українців, що розійшлися по світах. Тому митрополит Мстислав (Скрипник), відвідавши могили Кричевського в Каракасі, розпорядився перенести його прах до українського цвинтаря святого Андрія в США (Бавнд-Брук), у такий спосіб ушанувавши видатного Українця.

У ці соборні дні з великою повагою згадується вся родина Кричевських (Василь, Федір, Микола, Катерина – плеяда митців кількох поколінь), які утверджували в своїй творчості велику ідею українськості і національної свободи.

Стрижневою якісною рисою для родини був її громадянський чин, з вихованням саме такої етичної поведінкової норми у дітей і внуків. Ця сімейна педагогіка є взірцем для нових поколінь українців. Якщо батько (Василь Кричевський) – активний учасник національних змагань часів Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, то

Микола (його син), будучи громадянином Франції, захищав її свободу від фашистів, за що нагороджений найвищою відзнакою Франції – **Орденм почесного Легіону**.

Тому “Школа Кричевських” має бути ще більш суспільно затребуваною в час великого змагу, оскільки всі вони були глибоко патріотичними синами й дочками України, митцями, творчою основою для яких служили принципи народності, українськості, національної ідентичності.

Визнаний дослідник української культури Мирослав Семчишин, характеризуючи В. Кричевського, писав: “В українській історії В. Кричевський займає особливе місце... Бо він прищепив громадянству пошану й любов до свого національного. А останньою його працею на рідних землях був Меморіальний музей на могилі Шевченка біля Канева” як данина шани найвеличшому Соборнику.

Сучасні національна освіта, історична наука, культурологія і політологія, українське музезнавство зобов’язані “повертати” народу незаслужено вирвані тоталітарним московським режимом сторінки життєпису про таких видатних українців. А вже “повернення” таких велетів українського Духу в лоно національної Пам’яті слугуватиме зміцненню нашої духовної єдності, Соборності, Ідентичності, Державності.

Віритися, що Іхні ідеали, життєвий жертвний слід передаватимуться через всі наступні покоління. Особливо, коли вслухаєшся в шемливу мелодію віршів до Дня Соборності України, які нині читають діти України, зокрема і Черкаської спеціалізованої школи імені В’ячеслава Чорновола, коли безстану б’ються в світах серця таких українців, як відома діаспорна Поетеса **Леся Храплива**. Бо це в її полум’яному Слові дзвонить Українська Душа, як

Софії дзвін,

Що воля всім нам буде.

Коли дзвонив: – Пропала тьма,

Неволя довговічна,

Вже ворогів лихих нема! –

У Двадцять Друге Січня.

Так було тоді, коли на Софіївській площі торжествуюче й різноголосо на всі лади озвучували найбільш святошні й омріяні народом Слова: “Однині введино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народна Республіка (Галичина, Буковина і Угорська Україна) і Наддніпрянська Велика Україна. Однині є незалежна Українська Народна Республіка”.

І так буде завжди! Слава Соборній Україні!

Георгій ФІЛПЧУК

Глави українських Церков засудили ідеологію “руського міра”

10 січня ц. р. відбулася зустріч глав та уповноважених представників християнських Церков України, на якій було прийнято Звернення Християнських Церков України щодо засудження агресивної ідеології “руського міра”.

На зібранні Православну Церкву України представляв митрополит Білоцерківський Євстратій.

Як відомо, ідеологічним підґрунтям агресії Росії проти України, російських воєнних злочинів та геноциду українського народу є шовіністична доктрина “руського міра”, яка реалізується на практиці у формі диктатури, що має назву “рашизм”. Учасники зустрічі зазначили, що “патріарх РПЦ Кіріл Гундяєв та Російська православна церква були і залишаються одними із головних творців і пропагандистів ідеології “руського міра” яка передбачає винятковість російської цивілізації та відокремленість і вороже протистояння її іншим”.

На переконання глав українських Церков, “ця ідеологія сьогодні є викликом для проповіді Євангелія в сучасному світі і руйнує довіру до християнського свідчення”. У своєму зверненні очільники Церков підтримали заклик Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій до міжнародних міжконфесійних організацій стосовно розгляду питання про притягнення

до моральної та іншої відповідальності Російської православної церкви, яка всіляко підтримує агресію РФ проти України, розпалює міжнародну і міжконфесійну ворожнечу та через проповідь ідеології “руського міра” спонукає до геноциду українського народу.

Очільники Церков обговорили низку питань міжнародної співпраці в контексті протидії російській агресії проти України та активізації діалогу й співпраці Церков з інституціями громадянського суспільства України.

Зустріч глав християнських Церков України відбулася в оновленому форматі Наradi представників християнських Церков України під головуванням старшого єпископа Української Церкви християн віри євангельської Анатолія Козачка. В зустрічі взяли участь очільники та уповноважені представники Православної Церкви України, Української Греко-Католицької Церкви, Римо-Католицької Церкви в Україні, Всеукраїнського Союзу церков євангельських християн-баптистів, Української Церкви адвентистів сьомого дня, Української Християнської Євангельської Церкви, Української Євангельської Церкви та Української Лютеранської Церкви.

Власн. інф.

“Знай наших – 2024”

Леся Українка, Валерій Залужний, Костянтин Острозький, Іван Виговський, Дмитро Коцюбайло (Да Вінчі) та ще понад 100 видатних українців зображені на сторінках унікального календаря “Знай наших”, який нещодавно презентував чудовий художник, лідер та вокаліст гурту “От Вінта!”, відомий актор, сценарист **Юрій Журавель**.

Юрій розповідає, що його зброя – олівець – подекуди сильніша за автомат. І справді, більшість українців точно впізнають його малюнки, які від початку Революції Гідності мандрують інтернетом. На них дотепню, зі справжнім козацьким гумором зображені українські герої і антигерої останнього десятиліття, наші вороги, зокрема, найголовніший – путін, а також важливі події української історії та щоденних новин.

Історія проекту “Знай наших” починалася з перекидання настінного календаря на 2016 рік з батальними малюнками “Битви за Землю Рідну”. У 12 картинах битв були зображені справжні Герої України – від князя Святослава Хороброго і гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного – до бійців УНР полковника Петра Болбочана у їх поході на Крим, воїнів УПА у битві під Гурбами і “кіборгів” у боях за Донецький аеропорт.

Коли Юрій Журавель дізнався, що діти з Козятина Вінницької області оздобили вирізками з календаря “Битви за Землю Рідну” шкільний кабінет з історії, то він, розробляючи концепцію календаря на наступний рік, вирішив створити для своїх шанувальників цілу галерею портретів видатних українців. Напередодні 2017 року було презентовано перший календар-галерею із серії “Знай наших”, з кожної сторінки якого можна було вирізати аж дев’ять портретів. Разом виходило більше 100 відомих людей!

В унікальній авторській галереї графічних портретів видатних українських діячів

– полководці, митці, письменники, художники, політичні та громадські діячі різних епох, які займають особливе місце і значення в історії нашого народу. Чільне місце в галереї належить і Героям російсько-української війни.

– Минулорічний календар був присвячений полеглим Героям нинішньої війни. А цього року мені заохотило нашого головнокомандувача Валерія Залужного об’єднати з Героями минувшини, – розповів Юрій Журавель.

Приміром, у добірці січня 2024 року – Степан Бандера, Юрій Горліс-Горський, Михайло Забродський, Василь Симоненко, Степан Тарабалка, Василь Стус, Архип Куїнджі, Михайло Матюшенко і Василь Яворський. Четверо учасників сучасної російсько-української війни, з них – троє полеглих. Під кожним портретом є “золотий вислів” – відома цитата, що належить цій особі. А на звороті – коротка біографічна довідка.

Усі вищезазначені видатні особистості народилися в січні. За цим же принципом побудовані й інші сторінки календаря “Знай наших – 2024”.

На своїй сторінці у Фейсбуці Юрій Журавель постійно ділиться новими карикатурами й заохочує людей донатити на ЗСУ. Тим, хто переказує на той чи інший збір понад 1000 гривень, він традиційно дарує календар “Знай наших”.

Євген БУКЕТ

Смолоскип

Ігор ЗОЦ

Є люди, яких згадують і пам'ятають за їхні вчинки в ім'я України незалежно від дат і політичної кон'юнктури. Олекса Гірник, який спалив себе на Чернечій горі вночі перед Днем Соборності в 1978 році, — один із них. Нещодавно в Києві вийшла нова книга, присвячена героїчній постаті, а в Каневі відкрили меморіальну дошку одному з дослідників життєвого шляху самоспаленця. Про них ця розповідь.

Книга “Олекса Гірник. Документи й матеріали” (К.: ФОП Самченко А. М., 2023. — 186 с.) — перша джерелознавча збірка, присвячена жертвовному чину Героя України Олекси Гірника (1912—1978). До неї увійшли документи НКВС/КДБ з Галузевого Державного архіву (ГДА) СБУ, а також фотографії, транскрипти та інші матеріали, що стосуються увічнення пам'яті О. Гірника: опис експонатів музею “Смолоскип” (тимчасово переміщений з Донецька) та матеріали з особистого архіву заслуженого працівника культури України, почесного громадянина Канева Михайла Ішенка (1933—2021).

Упорядником і редактором книги є кандидат історичних наук і наразі військовослужбовець ЗСУ Артемій Теодорович, а керівником проекту — Віктор Тупілко. Колишній гірничий інженер однієї з шахт Донецька Віктор Тупілко відомий як фундатор музею “Смолоскип”, дослідник вчинків самоспаленців в Україні та за її межами. На його рахунок — десятки патріотичних заходів, активна участь у Донецькому Євромайдані 2013—2014 рр., видані книги. Ми давно знайомі, я добре знаю і поділяю його безкомпромісну позицію щодо заклятих сусідів, ролі московської церкви в агресії проти України, яку він демонстрував у Донецьку ще за всесильних тоді “регіоналів”, а це дорогого вартує! Гадаю, громаді цікаво буде дізнатися, що підготувало його до вивчення маловідомих сторінок боротьби українців за свою волю. Ось як розповів про це Віктор Петрович:

— Якось взимку 2006 року глибокої ночі по телевізору показали сюжет про Олексу Гірника. Матеріал про героя був скупий, малоінформативний, але сам факт, що людина вночі, наодинці, в п'ятнадцятиградусний мороз обливає себе бензином, підпалює, а потім ще для вірності здійснення свого наміру розрізає ножем живіт, мене вразив. Я за професією шахтар, а це травматична праця. На шахтах люди постійно потрапляють в аварійні ситуації, часто гинуть. Я точно знав, що у скрутних умовах будь-хто намагався вижити, а не навпаки — за власною волею наблизити смерть. Декілька місяців у мене пішло на те, щоб розшукати людей, які могли б щось розказати про Олексу Гірника. Мені пощастило, і зрештою я познайомився з Євгеном Гірником (сином Героя), а також із Михайлом Ішенком, лікарем з Канева, якого 22 січня 1978 р. офіційно викликали для огляду тіла О. Гірника та складання медичного висновку. Вражений героїчним вчинком, Михайло Єфремович Ішенко практично решту свого життя присвятив дослідженню життє-

вого шляху Олекси Гірника та шануванню його пам'яті. Багато матеріалів у цій нещодавно виданій книзі знайшли своє місце саме завдяки панові Михайлу.

У книзі вміщено статтю про М. Ішенка від його достойного сина і продовжувача справи свого батька Володимира Ішенка. Він, зокрема, пише, як у 1992 році батько опублікував розлогий нарис про О. Гірника. На свій великий ризик він зберіг кілька листівок і навіть запальничку, якою той підпалив себе. За словами В. Ішенка, це було перше повідомлення про українського Смолоскипа. Принагідно зазначу, що тексти кількох листівок, розкиданих Гірником на Чернечій горі, друкуються в книзі. В одній з них пан Олекса написав просто про-

рочо: “Дурний той політик, хто повірить руському... Чим швидше світ пізнає їхню брехню, то Укра-

їна швидше визволиться від їхнього ярма. Світ їх не знає. Знає той, хто пройшов через їхні тюрми. Росія лицемірна. Інакше говорить, а інакше робить. Дайте нам жити! Хай слово правди полетить ракетою!”

Рівно через 46 років росіяни відгукуються на заклик українського патріота варварськими обстрілами наших міст і сіл, і це велика трагедія не лише для України, а й усього світу, до якого словом і героїчним вчинком самопожертви звертався Олекса Гірник.

“Однак головним питанням залишається, чи почули сучасники та наступні покоління відчайдушний заклик, який своїм трагічним жестом вчинив Олекса Гірник тієї холодної зимової ночі на Каневській горі?” — запитує Радомир Мокрик, автор однієї із статей книги. Але відповіді немає.

Широко представлені в книзі документи слідчої справи О. Гірника з ГДА СБУ (фотографії оригіналів), документи з особистого архіву М. Ішенка, з архіву музею “Смолоскип”. Є рідкісні світлини, наприклад, М. Ішенко передає Віктору Тупілку запальничку, знайдену на місці самоспалення Гірника, для музею “Смолоскип” (2008). Також є рішення КМДА про перейменування вулиці Суздальської в Солом'янському районі м. Києва на вулицю О. Гірника.

Віддамо належне небайдужим людям і владі за пошанування пам'яті лікаря і краєзнавця Михайла Ішенка. Наприкінці минулого року на фасаді Канівської міської лікарні встановили меморіальну дошку Михайлу Єфремовичу, і це теж справедливо і заслужено.

Василь КЛІЧАК

Змуруй кімнату

Пам'яті
Олекси Гірника

Змуруй кімнату над літньою кухнею. Без вікон. Хтозна, що з ними буде через деякий час, коли падатимуть осколки кацапських бомб.

Змуруй кімнату із такими дверима, щоб не проникав жоден промінчик від лампочки, коли ти сидитимеш довгими ночами і писатимеш, писатимеш листівки зі зверненням до народу.

Змуруй кімнату, а згодом покинь її назавше і з тисяччю листівок поїдь до Києва, вклонися Софії і, як замислив, доберись до Канева із каністрою бензини і мисливським ножом.

Розкидай усі листівки на Святій горі. Облий себе бензиною, підпали запальничкою. І терпи. Терпи. А коли більше не зможеш,

добий себе ножом.

А вдосвіта менти побачать розкидані папірці. Піднімуть. Прочитають. Вжахнуться. Повизбирують. Та все одно хтось із-поміж них хоч одну чи дві збереже, як реліквію.

Змуруй кімнату. А перед тим уяви, що ті листівки прочитала вся тисяча людей. Чи щось би змінилося? Чи рухнула би імперія? Та хай їй грець, якщо на ювілеї колонії урсу усі виступали московитською, окрім двох дядьків з Америки і Канади, бо їм можна. Як можна було Стефанікові у Полтаві в 1903-му виступити русинською, себто українською, бо він — підданий іншої імперії.

І хай ніхто навіть не подумає, що твій учинок був марним. Твоя душа, така легка і світла, полинула у засвіти. А тепер

прикрий нею все українське небо.

Хай вона буде тією кімнатою, у якій хоч і не писатимеш, та дивитимешся із неї на палаючу Україну. І той вогонь пектиме тебе так, як і тоді.

І ти мимовільно прошепочеш: “Потерпи. Потерпи... Нас тут так багато. Куполом з наших душ накрита вся Україна. Ми не пустимо крізь нього ті мертві мерзенні москальські душі на поклін до святого Петра. Дамо зелений коридор і хай повзуть до люцифера, який із радістю їх прийме...”

Змуруй кімнату з величезними вікнами, щоби в них ти бачив мерехтливі зорі у річках, озерах, баюрах і в чашечках із чаєм у руках таких красивих наших воїнів...

29 грудня 2023 р.

Україну боронять батько і син

У період страшної війни українські родини дають нам мужніх, самовідданих оборонців рідної землі. Про одну з таких родин з Іспаса, тата і сина, ця розповідь.

Володимира та Марію Іванюків війна застала вдома. Удосвіта вони вдвох виїхали на ринок продати молочну продукцію, тому дивитись телевизор не було часу. На базарі з уст людей часто звучало слово “війна”...

Коли батьки повернулись додому, син Анатолій одразу сказав їм, що піде на війну боронити Україну, хоча досвіду служби армії не мав. І березня в Іспаському старостаті отримав повістку. Мама допомогла зібрати необхідні речі, одяг.

Прийшовши у райвійськкомат, хлопець побачив велику чергу добровольців. Його на три дні відправили додому. А вже 3 березня тато власною автівкою відвіз його у райвійськкомат. У цей же день він потрапив до Коломийської 10-ї гірсько-штурмової бригади.

Їхній підрозділ перекинули на Київський напрямок. Протягом місяця обороняли міста Ірпін та Буча. Ми знаємо про той страшний, надзвичайно важливий для долі України й Києва період. Хлопці вистояли, тому вистояли Київ і Україна. Виконавши бойові завдання, артилерійський дивізіон перекинули в Харківську область. Більше місяця били і гнали ворога з Харківської області аж до кордону з росією. Це був липень-серпень 2022 року. В одному з дзвінків додому, після визволення Харківської області, він повідомив, що свою місію зі звільнення окупованих територій вони виконали і їх передислокують в Донецьку область. Анатолій Іванюк тоді брав участь в бойових діях в Соледарі, Бахмуті, Северодонецьку.

Воїн пригадає, як одного разу під Бахмутом він та побратими перебували в зруйнованому будинку і вели оборону. Тоді за 100 метрів від них стався приліт керованої авіабомби, утворилась триметрова яма. Воїни дивом залишились живими, їх захистили стіни напівзруйнованого будинку.

У жовтні 2023 року він приїжджав додому у відпустку. Ці кілька днів перебування сина вдома для мами були особливо щасливими і святковими.

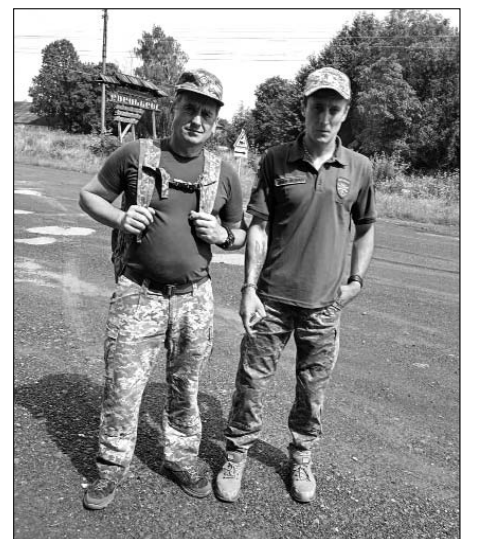
Коли відїжджав на фронт, то сказав мамі: “Головне, щоб ноги і руки були цілі, а якщо вб'ють у бою, то це не страшно”.

Анатолій — солдат польового вузла зв'язку, радіорелейний механік зв'язку. Обслуговує артилерійський дивізіон американських гармат 155-го калібру. Він висококласний воїд. Постійно вивозить побратимів і гармату на бойові позиції. Це доводиться робити під обстрілами ворога. Якщо їде на позицію, вимикає фари та відчиняє вікна автомобіля, прислухаючись, чи не летять дрони. Його уважність, уміння оминати міни не раз рятували життя побратимів.

Часто з поля бою, з-під обстрілів Анатолію доводилось вивозити поранених побратимів. Якщо у випадку важких, жорстоких боїв командир підрозділу звертався до солдат: “Хто поїде на бойову позицію, щоб вивезти поранених?”, то Анатолій завжди відгукувався першим.

За відвагу командування ЗСУ влітку 2022 року нагородило його орденом “За мужність” III ступеня.

Через чотири місяці після того, як син вже був на фронті, по-

вістку отримав і голова родини Володимир Іванюк. 4 липня 2022 року з військкомату його відправили в Чернівці, а звідти — на військовий полігон у Львівську область. Проходив злагодження, навчання і військову підготовку. Підрозділ направили в Черкаську область, де здійснювали охорону різних важливих об'єктів, водночас постійно займались військовою і фізичною підготовкою. У Черкаській області несли службу з жовтня 2022 року до початку травня 2023 року. У травні 2023 року підрозділ перекинули у Волинську область, ближче до кордону з Білоруссю. Самопроголошений президент білорусі Лукашенко постійно погрожує Україні, тому наш кордон повинен бути під надійною охороною.

Де б не були, тато і син Іванюки постійно підтримують один одного. Вони звичайні, роботящі, щирі люди. Але є у них щось величне — любов до рідної землі, до України. Завдяки всім воїнам ми в рідному краї живемо й будемо жити.

Повертайтеся додому, Герої, з перемогою!

Дмитро НИКИФОРЯК

Усі оперні театри – на одній сцені

Великий концерт до Дня Соборності України відбудеться в Національній опері України. Перлини української та європейської оперної спадщини прозвучать у виконанні со- лістів оперних театрів з усієї України.

– 21 січня – символічний день єднання, дуже важливий для України, – наголосив режисер-постановник концерту, художній керівник опери **Анатолій Солов'яненко**. – Національна опера України виступила із символічним проектом, адже ми єднаємо всі українські оперні театри, які працюють і знаходяться на підконтрольній Україні території. Це Харків, Львів, Одеса, Дніпро і, звісно ж, Київ.

Перша половина концерту буде присвячена українській музиці, друга – європейській і це символічно. Адже Україна задекларувала свій європейський вибір, це наш пріоритет.

Робота над проектом розпочалася в жовтні минулого року, зараз ми на фінішній прямій. Хотів би подякувати всім керівникам оперних театрів: Василю Вовкуну (Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької), Ігорю Тулузову (Харківський національний театр опери та балету імені Миколи

Лисенка), Надії Бабич (Одеський національний академічний театр опери та балету), Костянтину Пінчуку (Дніпровський академічний театр опери та балету), Петру Качанову (Київський академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва), а також диригентам Аллі Кульбабі, Герману Макаренку, Віктору Олійнику, головному хормейстеру Богдану Пліщу, головній художниці Марії Левитській, усім учасникам майбутнього концерту.

Буде широко представлена українська оперна культура, починаючи від “Енеїди” Миколи Лисенка і закінчуючи творами сучасних композиторів.

Нещодавно в Харківському національному театрі опери та балету відбулася прем'єра опери сучасної української композиторки Алли Загайкевич “Король вишиваний”. А в цьому концерті прозвучить твір на її музику “Ось вона, молодість віку” у виконанні Анни Твердової та хору Київського академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва.

– **Яким був для театру 2023 рік?**

– Незважаючи на обстріли, інші проблеми, ми зберегли труп, репертуар, здійснили низку постановок. На замовлення театру композитор Юрій Шевченко написав оперу “Кіт у чоботях”, яка в постановці Оксани Тараненко побачила світло рампи наприкінці жовтня. Розпочалася робота над створенням іншої сучасної української опери. Йдеться про “Конотопську відьму” Олександра Родіна.

Серед найближчих наших прем'єр – опера Дж. Верді “Трубадур”, яку поставить головний режисер Київського академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва Віталій Пальчиков.

Ми активно гастролювали. У січні минулого року оперу “Кармен” показували в найбільших містах Японії, у травні з оперою “Набуко” виступали на фестивалі в Польщі, а в День Незалежності Литви театр мав честь виконати у Вільно оперу Альмікаре Понк'еллі “Литовці”. Була також низка інших гастролей.

Якщо в попередньому театральному сезоні у нас було лише по три вистави на тиждень, то в цьому – по чотири. Сподіваємося, що доля буде прихильною до нас і ми набиратимемо обертів.

– **Була проведена велика підготовча робота, аби відновити оперу “Ярослав Мудрий”. Однак її показали лише один раз.**

– У виставі багато дійових осіб. Оскільки частина нашої трупи часто гастролює, то зібрати акторів на таку виставу вдається нечасто. Але вистава буде жити в репертуарі театру.

– **Чи не плануєте відкриття камерної сцени театру?**

– У столиці є сцени для втілення творчих експериментів.

Насамперед, це Опера студія Національної музичної академії України, де створені відповідні умови, також існують різноманітні приватні ініціативи. Є така практика і в Київському академічному театрі опери і балету для дітей та юнацтва. А ще існують гранти, які надає Український культурний фонд для того, щоб молоді митці мали можливість про себе заявити, показати достойний рівень і могли бути запрошені для постановок на сцені нашого театру.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото надано Національною оперою України

Відзнака для молодих письменників, заснована в 1996 році. Урочисте вручення нагород переможцям відбудеться 3 квітня – в день народження Олеся Гончара.

Міжнародна німецько-українська премія імені Олеся Гончара

Премія імені Олеся Гончара знову шукає таланти

27-й рік поспіль оголошується конкурс на здобуття престижної відзнаки для молодих письменників – Міжнародної німецько-української премії імені Олеся Гончара, заснованої 1996-го німецькими меценатами Тетяною Куштівською та Дітером Карренбергом і Національною спілкою письменників України. Премія традиційно присуджується за номінаціями: “Велика проза”, “Мала проза” (цикл оповідань, новел), “Поезія”, “Публіцистика”, “Літературознавча праця, присвячена творчості Олеся Гончара”. На конкурс приймаються як уже друковані, так і не оприлюднені твори українськомовних авторів віком до 30 років, які мешкають в Україні та за кордоном.

Рішення ухвалює журі, до якого входять відомі письменники, науковці й культурні діячі Тетяна Куштівська, Наталя Бйор-

нер, Валентина Гончар, Леся Гончар, Олександр Балабко. Журі після видатних попередників Івана Драча й Петра Перебийноса має честь очолювати Дмитро Чистяк. Урочисте оголошення лавреатів і вручення нагород переможцям традиційно планується до 3 квітня – дня народження Олеся Гончара.

Рукописи або електронні варіанти опублікованих видань просимо надсилати до 15 березня 2024 р. включно разом із біографічною довідкою, домашньою та електронною адресами, контактним телефоном на адресу: premia.honchara@ukr.net

Щиро бажаємо натхненної праці молодим талантам, які долучаться до численної громади авторів-гончарівців, чий імена вже вкарбовуються в сучасний літературний процес.

Оргкомітет Премії

Готується епістолярій Івана Дзюби

У кого збереглися листи від незабутнього Івана Михайловича Дзюби – прохання надсилати до редакції “Слова Просвіти” для Марти Володимирівни Дзюби. Дружина видатного науковця наразі отікується підготовкою книги його листування.

Прохання надсилати тексти на електронну адресу нашої редакції: slowo_prosvity@ukr.net.

Вертеп “Різдвяна феєрія”

Днями в Національному музеї народної архітектури та побуту України у Пирогові відбулася “Різдвяна феєрія”. Під час заходу було відтворено різдвяно-новорічний цикл свят, наповнений насиченими та колоритними образами. Талановиті гурти прове-

ли Козу, Василя і Маланку.

До події долучився т. в. о. Міністра культури та інформаційної політики Ростислав Карандеєв. Він висловив подяку організаторам, учасникам заходу та гостям, які підтримують та шанують українські традиції.

“Різдвяна феєрія” стала чудовою нагодою для учасників заходу зануритися в атмосферу веселощів та радості, які супроводжують святковий період. Крім того всі охочі мали можливість взяти участь у майстер-класі з народного танцю, а також поспілкуватися з майстрами народного мистецтва та придбати їхні рукотвори.

Лунали колядки й щедрівки у виконанні дитячого фольклорного ансамблю “Промінь”, зразкового аматорського вокального колективу “Намистинка”, народного фольклорно-етнографічного ансамблю “Діброва”, народного фольклорно-етнографічного ансамблю “Родинонька”, зразкового ансамблю пісні і танцю “Яблуневий цвіт”, фольк-студії “Правиця”, зразкового художнього колективу, гурту народної пісні “Божедари”.

За інформацією МКІП
Фото з Facebook-сторінки
Національного музею народної архітектури та побуту України

У Музеї писанкового розпису триває персональна виставка відомої мисткині, членкині НСХУ Ярослави Ткачук (м. Львів).

Авторка народилась у Коломиї, закінчила відділ художнього текстилю Косівського коледжу декоративно-прикладного мистецтва та Львівської національної академії мистецтв. Починаючи з 2002 року, бере активну участь у виставках та проектах в Україні та закордоном (США, Австрія, Німеччина, Польща, Греція, Франція).

Коди пам'яті

У рідному місті мисткиня вперше представляє свої унікальні роботи, символічно, що саме в Музеї, де колись працювала. Об'єднані в “Коди пам'яті” твори – своєрідний прадавній світ, де взаємодіють у часі й просторі, що занурюють нас в історію давню й сучасну, спонукають до пізнання свого роду та народу. Зокрема, історію власної родини Ярослава Ткачук зашифувала в однойменному з назвою виставки поліптиху, яку кожен з відвідувачів може

самостійно зчитати. Мисткиня перебуває в постійному пошуку, використовує різні техніки, експериментує з матеріалами та фактурами, опираючись на їхні природні властивості. Пластичні латуні, міді чи мельхіору, дерево, лляне волокно, нитки, сухі квіти, позолота – далеко не повний перелік матеріалів, завдяки яким авторка висловлює свої емоції та відчуття, передає тепло й любов та глибину закладеного в мистецьких творах змісту.

Щирі слова вітань адресували мисткині Ярославі Ткачук голова КРО НСХУ Катерина Каркадим, заслужений художник України Мирослав Ясінський, відомий митець і поет Василь Андрушко, класик сучасної української дитячої літератури Григорій Фалькович, докторка філологічних наук Наталя Мочернюк.

Оксана ЯСІНСЬКА
Світліни Яреми Проціва та Ігоря Олійника

Оksamитовий баритон Херсонської “Просвіти”

Олег ОЛЕКСЮК,
голова Херсонського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, заслужений працівник культури України

Харіс Ширінський

Минули роковини, відколи просвітяни Херсонської області не відчувають плеча широсердного друга, не чують життєдайний голос активного учасника майже всіх культурно-масових заходів товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка та обласної книгозбірні імені Олесея Гончара, голос народного артиста України Харіса Ширінського, який цього року мав би святкувати своє 75-річчя.

Харіс Ганеєвич Ширінський народився 31 січня 1949 року в м. Лозова Харківської області в багатодітній родині, яка належала до знаного княжого татарського роду Ширінських. Хоча татарської від Харіса Ганеєвича ми не чули, проте українською він володів відмінно. З дитинства любив Україну та українські народні пісні.

Після закінчення вокального відділу Харківського інституту мистецтв ім. Івана Котляревського Харіс працював солістом оперної студії. З 1978 по 1982 роки – соліст-вокаліст Ворошиловоградської обласної філармонії.

З 1982 року – соліст Херсонської обласної філармонії та викладач Херсонського державного музичного училища.

За роки творчої діяльності Харіс Ганеєвич брав участь у Всесоюзному конкурсі імені Михайла Глінки, а 1979 року отримав диплом лауреата I премії престижного конкурсу. З гастролями об'їздив усю Україну, чимало гастролював у містах ближнього і далекого зарубіжжя.

Від 1985 року і до останніх днів Харіс Ганеєвич співав у церковному хорі величного Святодусівського храму.

Харіс Ширінський усе творче життя був активним діячем Херсонського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Зустрічі зі студентами вишів Херсонщини, активна концертна діяльність, участь у просвітянських акціях та науково-практичних конференціях – неповний перелік щотижневої копії роботи просвітянина Ширінського.

4 січня 1995 року Харісу Ширінському Указом Президента України присвоєно звання “Заслужений артист України”, а 30 листопада 2009 року – звання “Народний артист України”.

Голос Харіса Ширінського звучав на концертних майданчиках і в оперних залах Німеччини, Італії, Франції, Латвії, Польщі, Румунії та Туреччини. Його голос зачаровував слухачів. Його ширість і любов передавалась глядачам від серця до серця. Він завжди був бажаним співаком на величних урочистостях Таврії.

2005 року Харіс Ширінський нагороджений найвищою наго-

родою Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка – медаллю “Будівничий України”.

Харіс Ганеєвич був людиною великого серця. Неодноразово він виступав на просвітянських заходах у Херсоні, Каховці, Білозерці, Олешках, Новій Каховці, Великій Олександрівці та Голій Пристані. Згадуються його виступи 2010 року у великій концертній залі Херсонського музичного училища на трьох концертах під загальною назвою “Мови світу наснажують “Просвіту””, де Харіс Ширінський високо професійно виконував арії із опер українських композиторів та українські народні пісні. Успіх був надзвичайно великим. Після таких концертів за участю Ширінського бажання краян бути корисними товариству “Просвіта” зростало в рази.

З 2013 року Харіс Ганеєвич працював на посаді професора

кафедри музичного мистецтва Херсонського державного університету.

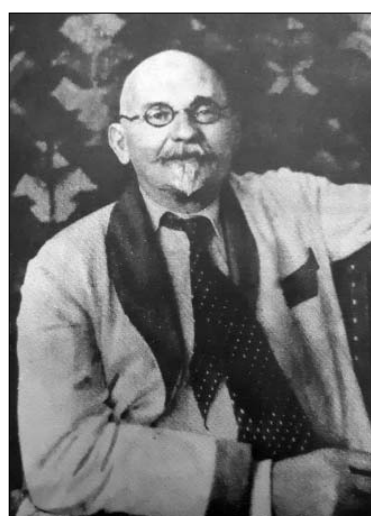
Його оксамитовий баритон звучав на всіх всеукраїнських та міжнародних фестивалях, започаткованих правлінням Херсонського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, а на таких фестивалях як Відкритий благодійний фестиваль українського слова “Відлуння душі” пам'яті Наталі Коломієць (2016, 2018 та 2019 рр.), Всеукраїнський фестиваль патріотичної творчості та авторських творів “МИ_Є_КРАЇНА” 2021 року, Всеукраїнський фестиваль патріотичної творчості “Письменицька ватра над Дніпром” – 2021 року Харіс Ганеєвич очолював компетентне журі. Сама його присутність у складі журі – це вже престижно, а його головування в журі викликало відчуття справедливості та поваги до рішення щодо переможця фестивального розмаю.

З 1 грудня 2018 року він – ак-

тивний учасник засідань Артлабораторії “Українська Хата – талантами багата” при Херсонській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Олесея Гончара. Щомісяця на засіданнях Артлабораторії Харіс Ганеєвич радував шанувальників української пісні своїм природним оксамитовим баритоном.

1 грудня 2021 року після виконання в актовій залі обласної книгозбірні імені Олесея Гончара відомих українських пісень “Осіньне золото” та “Два кольори” Харіс Ганеєвич Ширінський почув на свою адресу шквал оплесків та вигуки “Браво!” від багатолюдної аудиторії учасників святкового засідання Артлабораторії “Українська Хата – талантами багата”, присвяченого 30-річчю доленосного для України всенародного референдуму. Але на цьому насичений графік майстра співу не закінчився. Він поспішив до актовій зали Херсонського державного університету. І на сходах вишу серце безвідмовного трударя, народного артиста України, професора ХДУ Харіса Ганеєвича Ширінського зупинилося.

Жителі українського Херсона пам'ятають і шанують просвітянина-співака. У січні 2024 року в мікрорайоні Корабел незламного Херсона перейменовано вулицю Качалова на честь Харіса Ширінського. Світла пам'ять нашому крайнину, неперевершеному виконавцю оперних арій, українських естрадних і народних пісень, оксамитовому баритону “Просвіти” Херсонщини Харісу Ганеєвичу Ширінському. Вірю, що після Перемоги на вулиці Ширінського буде встановлено меморіальну дошку, яка нагадуватиме нашим землякам про талановитого співака.

“Цілую землю” До 150-річчя уродження Полтавщини, поета, художника, історика Миколи Філянського

Наприкінці минулого року виповнилося 150 років від дня народження Миколи Філянського, нашого видатного земляка, поета, музеєзнавця, етнографа, історика архітектури, художника, природознавця, жертви сталінського комуністичного терору. Цей ювілей з ініціативи Інституту нацпам'яті та згідно з Постановою Верховної Ради відзначається на державному рівні.

французькою мовою. У 1905 році Микола Григорович повертається з-за кордону і публікує в журналі “Искусство” свою фундаментальну розвідку “Спадщина України”.

Ще у студентські роки Микола Філянський починає друкувати власну поезію в щомісячному літературно-художньому журналі “Українська хата”, який видавався у Києві, а також у періодичній пресі.

У 1911 році виходить друком друга збірка віршів “Calendarium”, у ній домінують виступала духовна самозамкненість та містичні настрої ліричного героя. Свої враження від буття у цій збірці поет розкладає відносно пір року. Кризь смутку осіннього пригасання природи пробивається зачарування світом, вдячність “сирій землі”: “за дні, за ночі, що минули, за думи, що повік заснули, за чари, що не встиг допити”, – і бажання весни: “...бо знаєш, в час весни, як холод, сум, нудьгу знесуть весняні води, – ти вер-

неш знов собі бучні свої пісні”. Часто у віршах поета зустрічаються образи бандури, релі (ліри). Він сам добре грав на скрипці, гітарі, релі, знав багато різних пісень і гарно співав.

Микита Сріблянський назвав збірку “Calendarium” найвагомішим здобутком української лірики 1911 року. Критик відзначив у книжці “філософічну глибину” як свідчення глибини української національної душі, краси нашої мови.

Після жовтневого більшовицького перевороту Микола Філянський повертається в Україну працювати на благо землі, котра йому подарувала життя. На Полтавщині спочатку завідував агрошколою у с. Яреськи (тепер Шишацька громада Миргородського району), через деякий час – у Сорочинському лісництві. Згодом працював у музеях Полтави, Харкова, Запоріжжя.

З початком спорудження Дніпрогесу, у 1927 році він вирушив у експедицію до порогів по

Дніпру, щоб зібрати матеріали історичного, культурного і господарського значення, на основі яких пише книгу “Від порогів до моря” (вийшла друком 1928 року). Енциклопедизм знань автора вражав критиків.

1928 року виходить його третя збірка “Цілую землю”, в якій відбилася творче зростання поета. Поетичний портрет Григорія Сковороди можна вважати ідейним центром збірки “Цілую землю”, як і всієї творчості поета.

У 1930 році йому доручено організувати в Запоріжжі музей Дніпровського будівництва, який згодом він і очолив.

Микола Філянський мав у Миргородському повіті 17 десятин землі. Він також написав історію Попівки та її церков, але ці рукописи загубилися, коли 1931 року радянська влада експропріювала майно Філянських. Дружина поета – Євгенія Іванівна, вчителька, враховуючи мандрівне життя чоловіка, здебільшого жила в цьому селі. У шлюбні вони мали двох дочок Галину та Ірину.

У 1936–1937 роках Миколу Філянського тимчасово запрошують до Києва для оформлення Центрального історичного музею та змалювання пам'яток київської давнини, що підлягали знищенню. Тоді вже про нашого земляка гриміла слава на всю Україну як про одного з найкваліфікованіших музейних працівників. У ці роки постійним місцем проживання Філянського було Запоріжжя.

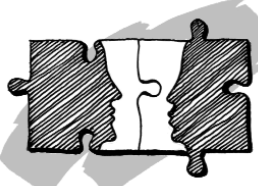
Попри те, що Філянський своєю творчістю, громадсько-культурною діяльністю проявив лояльність до радянської влади, видав публіцистичну книжку про будівництво Дніпрогесу, опублікував чимало праць із геології, проблем мистецтва, під час сталінського терору він зазнав утисків і 11 жовтня 1937 року заарештований у Запоріжжі як член “антирадянської контрреволюційної диверсійно-терористичної організації”.

Його судової справи в архівах так і не виявлено. Але 7 грудня 1937 року на розстрільному списку, в якому було і його прізвище (у 1-й категорії, по Дніпропетровській області, під № 105), з'явилася резолюція “За” і підписи – “Сталін, Молотов, Жданов”.

Розстріляли комуністичні кати українського поета 12 січня 1938 року в Києві. Реабілітований посмертно 21 листопада 1959 року за клопотанням дружини.

Минуло чимало десятиліть, перш ніж стало можливим видати його “Поезії” (1988) і в повний голос заявити, що “Микола Філянський “не тільки один з визначних поетів початку ХХ ст.”, а що “його творчість – невід'ємна ланка загального літературного процесу в історичній перспективі” (Валерій Шевчук).

Підготувала
Юлія НОВОСЕЛЕЦЬКА,
співробітниця Полтавської
обласної бібліотеки для юнацтва
ім. О. Гончара

Валентина СЕМЕНЯК
Фото авторки

Музей, що не здається

Скільки разів намагались припинити діяльність цього музею — один Бог знає. А скільки було написано листів на його підтримку у відповідні інстанції... У це важко повірити, але по сьогоднішній день боротьба триває — на 33-му році Незалежності України, на 10-ому році визвольної війни від російських окупантів... Принагідно: тому й не питаєте, чому у нас війна.

Мова про справді народний музей, який бере витоки не від держави, а від людей. Створений за ініціативою української письменниці Івонни Блажкевич, Денисівський краєзнавчий музей було відкрито 20 вересня 1967 року у місцевій школі. Багато людей ще й досі не усвідомили, наскільки це була самовіддана, далекоглядна і благородна жінка. Щоправда, за радянських часів музей був нашпигований радянською ідеологією (портрети вождів, цитати) як і всі тодішні заклади культури та освіти. Від 1984 року музей перебуває у колишньому проборстві о. Йосифа Вітошинського. Очолує музей культурно-громадський діяч, краєзнавець, просвітянин, публіцист, уродженець згаданого села Богдан Савак. У 2002 році музей було визнано найкращим сільським музеєм на Тернопільщині.

Можна уявити, скільки довелося вкласти інтелектуальної і фізичної праці, аби добитися такого статусу та упродовж понад 30-ти років примножувати і поповнювати надбання експозицій, досліджувати архіви, по крихітці вибирувати потрібну інформацію. А ще — ділитись знайденим у заснованому Б. Саваком "Дени-

Екскурсію проводить просвітянин, директор Денисівського краєзнавчого музею Богдан Савак

сівському віснику" (статті про історію села, відомих краян). "Козацькому роду — нема переводу", "Інтер'єр селянської хати кінця XIX ст.", "Перша світова війна", "Українське січове стрілецтво", "Українська Народна республіка", "Діяльність ОУН — УПА", "Друга світова війна", "Діорама: Україна повстала 30 червня 1941 року", "Репресовані і реабілітовані", "Літературно-мистецький Денисів", "Повоєнні десятиліття: заснування колгоспу, евакуація людей із Лемківщини, Холмщини, Посяння, Поляшши", "Освіта. Культура", "Наша слава діаспора" — основний перелік діючих експозицій.

Неподалік розташована філія краєзнавчого музею, музей-сади-

ба письменниці Івонни Блажкевич. Свого часу тут побували гості з багатьох країн світу — Канади, США, Німеччини, Австралії, Франції, Польщі, Чехії, Латвії, Естонії, Швеції, Голландії тощо.

Мені також пощастило кілька разів побувати у згаданих музеях: на день народження письменниці Івонни Блажкевич, урочистому відкритті двох виставок. Одна з них була приурочена 75-річчю нашого сучасника, священника, поета (05.05.1948 — 12.11.2023) о. Василя Ганішевського із села Ценів Козівського району. Друга — 95-річчю від дня народження Богдана Мазепи, українського письменника в Канаді (17.05.1928 — 25.11.1978), уродженця хутора Веснівка, що нале-

жить Денисову. А в серпні минулого року відвідала ювілейні урочистості III Надзвичайного Великого Збору ОУН у Веснівці, де також є музей. Уявляєте, аж три музеї! Шкода тільки, що сьогодні вони не мають належної підтримки.

Час невблаганний: рано чи пізно будь-які речі і предмети зношуються, потребують оновлення. Для звичайних людей, та й місцевої влади, зокрема, східці до краєзнавчого музею, які "просять" ремонту, не мають особливого значення. Але не для Богдана Савака. Адже тут жив Вітошинський! Східцями ходили Іван Франко, Василь Стефаник, Михайло Павлик, Андрій Чайківський, Богдан Лепкий, Осип Маковей. Щоразу, йдучи до праці, пан Богдан з пієтетом думає про важливість того моменту. Для нього це велика честь. Бо хіба можна не шанувати таку спадщину?!

Часом, коли він проводить екскурсії, його запитують, а навщо священнику треба було таке велике приміщення? "А ви б погодилися, щоби щодня у вас в хаті проводили репетиції хору і духового оркестру? А він то робив, — відповідає пан Богдан, — уявляєте, стоголосий хор? Звичайно, одночасно це не робилося, окремими партіями. А між тим вдома були діти, дружина".

Сьогодні у директора музею проблема з архівом. Чимало важливої документації лежить стосами на вже заповнених коробках. Навпроти музею будинок колишньої "Просвіти" з двома кімнатами. Частина архіву перемістив ту-

ди. Але згодом у цьому приміщенні впала стеля... Тим часом, в архіві є безцінні експонати. Деякі з них пан Богдан шукав по два роки. Бізнес прийшов до влади, не реагує на його звернення-прохання. А тут ще й скорочення наздогнали. Скоротили посаду наукового працівника, залишивши тільки директора та зберігача фондів. "Домовився у магазині певний час забирав під документацию картонні коробки з- під морозива, бо інакше вже не даю собі ради. Але ніхто мене не чує, всім бракує грошей, — бідкається пан Богдан. — Тепер ящики забирають волонтери на фронт. У свої плани чиновники вписують рядок "на розвиток музейної справи", але, насправді, ні копійки не дають.

"Колись був депутатом обласної ради. І був такий вчитель Хома в Купчинцях, якимось він написав до мене листа, у якому йшлося про те, що вже 25 років стоїть у черзі на машину. "Коли ж нарешті підійде моя черга?" — запитував вчитель. І от я переглядаю ті списки, а там відзначено, що отримали 301-й, 516-й... Шановні, а як це ви робите? Без зборів? Тож коли я пригрозив написати в газету статтю, відповідальний чиновник написав заяву і розраховався. Чи змінилось щось зараз?" — запитує пан Богдан. І його питання без відповіді зависає в повітрі.

Вітаємо невтомного музейного працелюба Богдана Савака з ювілеєм. Зичимо міцного здоров'я, достатку, злагоди в родині, невичерпних джерел енергії для праці. Щоденних вам перемог і Перемоги, миру, віри, надії, любові у серці.

Просвітяни

Іван ПЕНДЗЕЙ

Костел як свідок

Сьогодні мало хто знає, що в селі Лішанці на Тернопільщині ще на початку 1960-х років була досить величава споруда — костел, тобто римо-католицький храм. Малим я часто бігав навколо нього, проникав і всередину через відкритий вхід видовженої, майже гострокутної форми у верхній частині (дверей не було), але з певним острахом, остерегаючись обвалів. Стояв костел у центральній частині села, звичними орієнтирами якого є каштан і клуб, у низині, в декількох десятках метрів від них, праворуч від дороги, яка веде з Квасниць на Ковалеву гору, в оточенні розлогих старих лип. До нього вели викладені кам'яною плиткою сходи, а перед входом був невеликий майданчик, теж вкритий плиткою.

Поступово костел перетворився на непривабливу руїну: оббиті стіни та шари обваленої штукатурки навколо них. На високий гранчастий шпиль злігалося гайвороння, зчиняючи галас. Гнізда, звити на верхешку руїни, наповнені знесеними яйцями, манили бахурів і навіть парубків. Ілько Улан, що мешкав неподалік, якимось (після німецько-радянської війни 1941—1945 рр.) доліз до них — набрав повну пазуху яєць, але зірвався і каменем полетів вниз... і диво: залишився цілим-цілісіньким, без будь-яких травм, розпластавшись на траві біля храму. Про цю подію, мов байку чи пригодницьку бувальщину, охоче

розповідали очевидці, батьки своїм дітям, як мені мій батько. Про неї як трохи смішну і повчальну казку старші люди пам'ятають і досі. Залишки храму знесли колгоспними тракторами.

Порівняно швидко, за кілька років, поблизу місця колишньої споруди звели будівлю, в якій розмістили фельдшерський пункт, бібліотеку. Якийсь час у ній був дитячий садок. Згодом для дитсадка збудували просторе приміщення, яке стоїть і досі. Сьогодні документально історію костелу від проекту, зведення і до занепаду та руїнації, початок яким поклало "визволення" краю у "золотому вересні 1939 р.", без вивчення відповідних матеріалів, які, на нашу думку, можуть зберігатись в архівах Івано-Франківська, Тернополя або Польщі, неможливо відтворити. Проте дещо про костел все-таки відомо. Цінні відомості про нього залишив нащадкам односельчанин Гринь Комарницький у рукописному творі, присвяченому історії села.

Храм будували українці. Вони лупали камінь, доставляли його та інші матеріали, були помічниками мулярів, сприяли будові грішми, заколядованими у них поляками. "Поляки колядували, зазначає автор літопису, чираз кілька літ взагалі по українських хатах і також (іх ніхто — *І. П.*) не відправляв дурно". Зазначається також,

що один чи то поляк, чи українець, на сповіді у каноніка зізнався, що не має дітей, "і той подарував свій маєток на будову каплиці поде котрих селах" "і якусь часть О. Пр. Громніцький ужив до будови Лішинецької каплиці".

Можна з певністю сказати: українці, які будували і облаштували латинський храм, маючи свою церкву, не мали відрази до поляків.

Із розповіді Гриня Комарницького костел постає і як спільна українсько-польська будова, і храм, у якому святі відправи на "празник" паску "поляки світкують з українцями". Так було і на "празник", що "відбувся 16 мая" (року не вказано — *І. П.*) (Там само). Але українці йшли за своїми священниками, безконфліктність у стосунках двох релігійних конфесій села має оманливий вигляд. Натяки на це знаходимо і в літописі. Неузгодженість виникали насамперед між польськими і українськими священниками. "Перед світовов війнов (Першою світовою війною 1914—1918 рр. — *І. П.*) була два рази місія (приїзд польських священників на відправи до села. — *І. П.*), — пише він, — одна місія недужо добри закінчилася чомус. Священники межі собов погнівалися..." (Там само, с. 108). "Коли надісав о. Носковський (український священник. — *І. П.*), то дужи еиго просили священники

польські аби він відправляв в костелі а він неохотів", відтак "а всі люди вийшли з костела і всі пішли до церкви лишило сі на закінчині місії 15 людей а було 8 священників польських". "Було на єднім празнику, — зазначає автор, — багато священників українських і польських".

З повною достовірністю можна сказати, що костел функціонував і був місцем святих відправ ще до окупації першими москалями у 1939 р. Людям запам'яталося те (і про це розповідають у селі й досі), що до костелу ходили молитися й українці, а поляки — до нашої греко-католицької української церкви. Тому можна стверджувати, що не було явно вираженого розбрату між мешканцями села на релігійному ґрунті, вони зазвичай не надавали значення тому, хто до якої церкви ходить.

Після окупації села, розповідали старі люди, поляки кудись щезли. Ми ж вправі висловити своє переконання, що вони, як і деякі українці, були вивезені сталіністами під час масових депортацій 1940—1941 рр. у віддалені райони Росії (у тодішньому означенні — СРСР), розміщені по "сибірах", "соловках" у спеціальних поселеннях. "Протягом 1940—1941 рр. у Сибір вивезли 31 особу, з них 19 не повернулись". У 1939—1941 рр. були депортовані: Парасковія Іванівна Боднарчук (1892 р. н.), родина Заходняків (семеро осіб), родина Іваськів (три особи), родина Олійників (п'ять осіб), родина Хомут

(три особи), родина Шевчуків (чотири особи) (Див. Мизак Н. За тебе, свята Україно. Книга 4: Буцький повіт у визвольній боротьбі ОУН, УПА. — Чернівці. — 2004. — С. 59). Репресовані поляки, які вважалися небезпечними для нової влади, вже ніколи не повернулися до села.

Після Другої світової війни у зв'язку з черговим переділом європейських кордонів поляки назавжди втратили загарбані галицькі землі. Не стало компактних польських поселень на заході України, їх громад у селах, містечках і містах. Залишились могили предків, у тому числі в моєму селі, та ще, варто зауважити, культурний вплив, який відчувається й досі. Поляки залишили по собі прекрасні архітектурні споруди, виконані у кращих європейських стилях, як представники римо-католицької релігійної традиції мали, так би мовити, цивілізаційний вплив на життя і побут галичан. На жаль, жодної інформації (бодай згадки) про те, чи був у костелі неодмінний атрибут відправ у римо-католицькому храмі — славновісний орган, у літописі не згадується. А якщо був, то чи не вивезли його москалі як трофей, а якщо так, то куди?.. Як у Першу світову війну вони вкрали церковні дзвони і чотири мелодійні дзвіночки, що їх у 1896 р. закупило і подарувало церкві товариство "Братство "Серця Ісуса Христа", якими дзвонили при святomu причасті (там само, с. 123).

Книжки – скарбниці таємниць

Альманах бібліофілів. Книга 3 / Упорядник Євген Пшеничний. – Дрогобич: Коло, 2023. – 476 с.

Микола ДМИТРЕНКО,
професор, доктор філології, письменник

Серед тих, хто любить книгу, є люди особливі – книголюби-книгознавці. Саме вони, мов професійні детективи, розшукують і оприлюднюють дивовижні факти з народження і життя книжок. До видатних книгознавців належить відомий літературознавець, франкознавець **Євген Пшеничний**. Його багаторічна подвижницька діяльність увінчалась розкішним гроном різноманітних видань творів Івана Франка, Василя Стефаника, Ярослава Стеценка та ін. Ці видання високо оцінили критики, книгознавці, видавці. Зокрема, велику за обсягом, художньо та поліграфічно красиву за виконанням книгу “Ярослав Стеченко. Епістолярний монолог” (2020) в упорядкуванні, з нарисом, примітками, археографічними коментарями Євгена Пшеничного відзначено гран-прі на Форумі видавців у Львові, позитивно оцінено в європейській бібліофілівській критиці.

Із 2015 року виходить унікальне періодичне видання “Альманах бібліофілів”. 2017 року побачив світ другий том, а після тривалої перерви – 2023 року – третій (дизайн суперобкладинки виконано за мотивом графіки Охріма Судомори). У передмові упорядник Євген Пшеничний зазначив: “Думалося, за рік-два підготувати третю книжку, однак пандемія, згодом злочинна війна, розв’язана кремлівським режимом, уповільнили підготовку книги до друку. (...) Як і попередні, третя книга друкувалася у дрогобицькому видавництві “Коло”, директором якого є великий прихильник нашого альманаху, справжній інтелектуал Микола Походжай”.

У третій книзі альманаху чотири розділи: I. До історії книги і друкарства у Старій Україні (з двома розвідками: Наталії Заболотної про пам’ятку українського друкарства Унівський Службеник святицький та Ірини Ціборовської-Римарович про бердичівське видання 1767 року про образ покровительки-охоронниці України Божої Матері Марії); II. Люди і книги; III. Ex libris; IV. Антологія віршів про книгу.

У другому розділі опубліковано

студії відомих учених (на жаль, нині покійних) Сергія Білоконя (“Художник навично юний”) та Віктора Дудка (“Цензурна історія альманаху “3-над хмар і з долин”), статті та матеріали Олександра Бороня “Незавершене повне зібрання творів Шевченка 1935–1937 років: концепція, історія появи та поскрибування”, Ірини Валігури “З історії одного автографа (про дарчий автограф Дмитра Марковича)”, Ольги Гураль “Листування Людмили Старицької-Черняхівської з Веронікою Черняхівською під час процесу “Спілки визволення України”, Тетяни Карової “Раритети з особової бібліотеки Володимира Науменка (за фондами Вінницької ОУНБ імені В. Отамановського)”, Валерія Пітеніна “Графічна спадщина Охріма Судомори”, Оксани Супрунок “Демонстрація можливостей української мови” (до історії видавництва “На горі”) та ін.

У розділі екслібрисів вміщено статті та ілюстративні матеріали академіка Миколи Мушинки “Мое зацікавлення екслібрисом”, Василя Граба “Екслібриси Петра Ротача (Із спогадів)”, Тамари Куцаєвої та

Костянтина Ткачука “Українські екслібриси з Національного музею історії України”, Євгена Пшеничного “Петро Прокопів і його екслібриси”, Петра Нестеренка “Нова хвиля української школи екслібриса”. В альманасі надруковано екслібриси, створені відомими митцями: Галиною Севрюк, Василем Перевальським, Миколою Малишком, Олександром Фисунтом та ін.

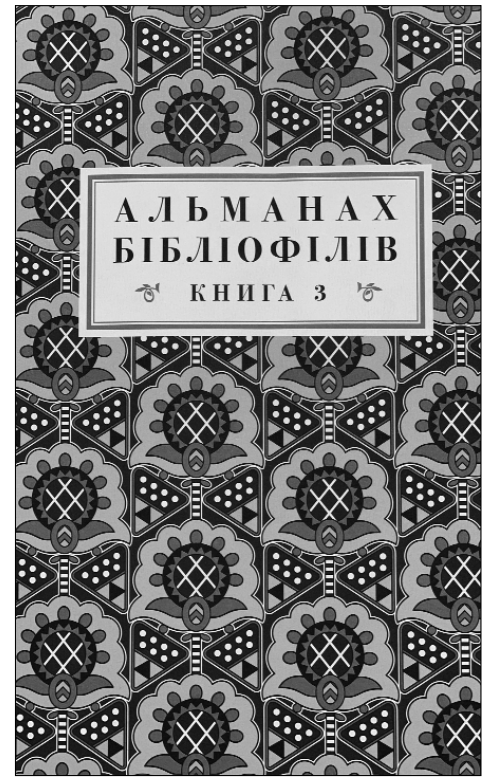
Колекцію оригінальних екслібрисів Петра Прокопів подав Євген Пшеничний, коротко охарактеризувавши його творчий шлях. Екслібрисна палітра Петра Прокопів, зазначає автор, цікава й технічно досконала: це, зокрема, екслібриси для бібліотек шевченкознавців, франкознавців, поціновувачів творчості Василя Стефаника. У доробку художника є екслібриси для українських літературознавців, мистецтвознавців, колекціонерів. Серед найкращих портретних екслібрисів Євген Пшеничний назвав знак, створений 1982 року для львівського франкознавця Романа Горача: на тлі скелястих гір – ясне обличчя письменника й мислителя Івана Франка.

Останню частину альманаху (“Антологія віршів про книгу. Частина третя”) упорядкувала Олена О’Лір із подякою “світлої пам’яті проф. Михайлові Шалаті за вагомий внесок до третьої частини...”. Тут уміщено понад шістдесят творів, зокрема таких зарубіжних авторів, як: П’єр де Ронсар, Гійом Конте (рядок із вірша “Моїм книгам”: “О книжка – наче наречена”, переклад із французької Миколи Терещенка), Альфред де Мюссе, Вільям Теккерей, Петр Безруч. 3-поміж українських поетів надруковано рядки про книгу відомих авторів минулого і сучасного: Сильвестра Яричевського, Олександра Олеся, Василя Мисика, Ігоря Муратова, Андрія Малишка, Андрія Содомори, Петра Скуня, Василя Голобородька, Миколи Сулими, Олени О’Лір та ін.

Поети ставляться до книги побожно, як до скарбниці знань, таємниць, як до храму. Тамара Севернюк висловила саме такий підхід:

*Розкрита книга... Нескінченна повість
Доль і життя, що вже в цей світ не верне,
Та йдуть до неї, як у храм на сповідь,
Як по святі очищення від скверни.*

У передмові Євген Пшеничний слушно наголосив на потребі дослідження багатьох проблем книгознавства: вивчення української книги XVI–XVIII ст. у контексті

книгодрукування у Європі; географії папірних та їхньої продукції тощо. Упорядник констатував: “Книголюби, книгомени, бібліофіли – це ще одна тема, яку варто осмислити на українському ґрунті. У європейській культурній традиції ця проблема вивчалася з часу появи трактату Річарда де Бері “Філобіблїон”, ми ж тільки тепер поволі, з острахом приглядаємося до власного бібліофілства. ...Окрема тема, яка ще не висвітлювалася в українському книгознавстві, – це художня палітурка, видавничі та індивідуальні, які пропонували майстри-палітурники XIX – початку XX сторіч. За яку б із перелічених тем не взявся дослідник, його очікуватимуть приємні відкриття, що істотно збагатять українське книгознавство і мистецтвознавство”.

На мою думку, спеціального вивчення потребує книга фольклорна: збірки, альманахи, антології XIX – початку XXI століть (від видань М. Цертелєва, М. Максимовича, М. Костомарова, П. Куліша, О. Потєбні, П. Чубинського, М. Драгоманова, Б. Грінченка, І. Франка, Ф. Колесси, К. Квітки до сучасних).

Погляд упорядника та авторів альманаху на книжки як скарбниці таємниць вельми оптимістичний навіть за умов масового творення електронних версій класичних та сучасних творів. Сподіваюсь, четверта книга “Альманаху бібліофілів” не забариться, а видання стане доступним ширшому колу читачів.

Олена ЛОГІНОВА,
молодша наукова співробітниця Чернівецького обласного меморіального музею Володимира Івасюка

Михайло Григорович Івасюк, відомий український письменник, фольклорист, науковець, громадський діяч понад усе любив красне письменство, захоплювався величю постаті видатної української письменниці Ольги Кобилянської. Про своє захоплення письменницею М. Г. Івасюк згадував у нарисі “Сонячні вікна”, який згодом став розділом “Вікна” роману “Вирок” (Ужгород: “Карпати”, 1977): “...Я знову зустрів Ольгу Юліанівну і знову їй вклонився. Цього разу вона, кивнувши головою, посміхнулася мені, як доброму знайомому. Від її усмішки, ніби світ загравав барвами, перехожі стали симпатичнішими, цікавішими. Хотілося зупинити людей і розповідати про славу чарівниці слова. Я не зчувся, як опинився у квітковій крамниці. Стояв у приємному оп’янінні серед різнокольорового розмаю. Хочеться вибрати улюблені квіти Ольги Юліанівни. А які їй більше подобаються? О, якби тут були лісові дзвіночки, аби нагадали їй дитинство в зеленому Кімполунзі, або волошки, що їй приснилась молодість на полях Димки!”

Але цих квітів немає в крамниці. Зате є тюльпани. Вони їй, мабуть, будуть до владоби. Адже в юності письменниці сама була схожа на чарівний тюльпан – висока,

Сонячні вікна творчості Ольги Кобилянської

струнка, поетична... Наді мною небо наче раптово спохмурніло, ластівки перестали краяти повітря, а вулиця здавалася безлюдною і сумною. Мною оволоділо почуття юнака, що несподівано втратив своє перше кохання. Розчарований і скривджений, повертаюся додому і ставлю квіти у воду. Час минав так повільно, ніби він не нанизував на нитку вічності хвилини, а котив вибоїстою дорогою важкі каменюки. У думки закрадалося побоювання, що квіти зів’януть. Нарешті, через кілька годин, хтось знову розчинив вікна.

Хапаю букет і біжу надвір. Перед будинком уповільнюю ходу і тамую подих. Ольги Юліанівни не видно, але з кімнати линуть свої голоси. Піднімаю тремтячу руку і кладу тюльпани на підвіконня. Хтось ворухнеться скрипить стільцем. Та я не чекаю. Ні, бо що я скажу, як до мене заговорить Ольга Юліанівна. І чи зможу вимовити хоч слово? Серце так шалено гупає, що я не чую власних кроків.

Наступного дня я бачив, що мої тюльпани стоять у тонкій синюватій вазі. Від радості мені перехопило дух і хотілося поклонитися тим сонячним вікнам. Вони запали глибоко в душу, мов очі дорогої людини, щоб супроводжувати мене на всіх дорогах життя...”

Нещодавно в літературно-мистецькій

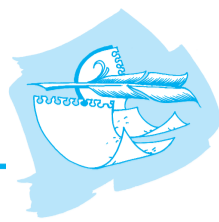
вітальні Чернівецького обласного меморіального музею Володимира Івасюка, відбувся показ театралізованого заходу “Буковинська царівна” до 160-річчя Ольги Кобилянської – переддипломна робота Наталії Кочерган, студентки IV курсу Чернівецького коледжу мистецтв імені Сидора Воробкевича (клас викладача Григорія Сорочана, відмінника освіти України, лауреата літературно-мистецької премії імені Сиді Таль). До імпрези ввійшли інсценізовані твори О. Ю. Кобилянської: “Земля”, новела “Вовчиха”, “В неділю рано зілля копала”, новела “Експронт фантазі”, “Некультурна” за участі студентів IV курсу Чернівецького обласного фахового обласного коледжу мистецтв імені Сидора Воробкевича: Наталії Кочерган, Тетяни Захотій, Наталії Джуран, Еріка Чебану, Романа Гуцана та викладачки української мови та літератури, лауреатки Всеукраїнських конкурсів Ніни Степанівни Михайлюк.

Ольга Юліанівна була тонкою знавицею людської душі, і це зуміли відтворити у своїй театралізованій імпрезі із сучасними акцентами талановиті молоді актори для вдумливих та вдячних глядачів – шанувальників творчості письменниці, викладачів та студентів 1-3 курсів ЧОФКМ імені Сидора Воробкевича (спеціалізації видовищно-театралізовані захо-

ди), співробітників ЧОУНБ ім. М. Г. Івасюка та ЧОХМ, чернівчан та гостей нашого міста.

З вітальним словом до молодих акторів звернулися відмінник освіти України, лауреат літературно-мистецької премії імені Сиді Таль, викладач ЧОФКМ імені Сидора Воробкевича, засновник молодіжного естетичного театру Григорій Сорочан; доцент кафедри української літератури, кандидатка філологічних наук ЧНУ ім. Ю. Федьковича Лариса Бережан-Маркуляк; кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української мови ЧНУ ім. Ю. Федьковича Алла Антофійчук; старша наукова співробітниця літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської, лауреатка обласної премії імені Олексія Романця Юлія Микосянчик. Дарина Туз, заслужена журналістка України, директорка Видавничого дому “Букрек”, представила 9 томів творів О. Ю. Кобилянської для шанувальників творчості письменниці, які ввійшли у їхньому видавництві, подарувала Г. І. Сорочану та учасникам театралізованої імпрези книги буковинських авторів для майбутніх вистав.

Справді, “золотої нитки” не згубимо, історія не згасне, коли у нас є така творча і креативна молодь, які гідно прославляють і прославлятимуть Україну та її обдарованих митців.

“Ніде нікого. Тільки хати стоять – ті без вікон, ті без дверей, ті з перетовченими дахами, а від деяких узагалі лишилися тільки чорні недотлілі балки”.

Юлія БЕРЕЖКО-КАМІНСЬКА

“Асвабадїтель”

Баба Маруся не боялася думати про смерть.

Свою смерть.

Смерть, яка прийшла би до неї, мов та сусідка, що в засвіті подалася ще замолоду, лишивши чоловіка з двома дошкільнятками, – така собі давня добра знайома; її поява викликала б суміш подиву, цікавості, гнітючого передчуття розлуки з рідними і близькими і ще чогось, чого баба Маруся й сама не годна зрозуміти. Смерть-сусідка сіла би на скрипучий стілець у головах і мовчки дивилася б на геть вицвілу, висохлу стару жінку, ніби розуміючи й даруючи вже своїй Марусі час додумати земні думи, договорити в тих думках із кожним, кого би та хотіла бачити зараз, а не може. Смерть дала би їй змогу спокійно, без надриву й поспіху, залишити дітям й онукам на теплу згадку призначені тільки їм останні настанови, побажання, розпорядження, давні таємниці, а всім разом – сказати слова любові та вдячності.

Баба Маруся взагалі не любила щось робити поспіхом, в останню мить, от і до своєї смерті готувалася поволі, свідомо, умиротворено. І про місце на цвинтарі подбала – біля свого чоловіка, Якова, і хустки стосиком покладала в антресолях, доклала до них нові черевички, вишиту червоними ружами сорочку і спідницю, не забувши підписати: “На похорони”. Навіть спеціальна подушка, на яку чийсь руки на вічний сон покладали би її старечу сиву голову, і та була. Наволочка – білим по білому вишита. Старенька з кожної пенсії відкладала гроші – хрусткі папірці у квітчасту норову хустинку вгортала. Збирала до купи й сімейні реліквії: кілька вишитих ще її бабцею рушників, золоті сережки та обручки, ланцюжок із хрестиком, дві срібні ложки – їх колись дарувалися дітям на перший зубчик, а ті так і лишили їх удома. Навіть доклала набір нових ниток муліне, ще за совітів куплений.

Баба Маруся хотіла тихої смерті. Коли тїло ослабне і Яків снитиметься через ніч. Хотіла відійти так, як зазвичай і відходять люди, які нічого лихого за життя не робили, та того доля не особливо берегла. Ні тоді, коли мати у свої двадцять три за ніч посивіла – батька в розпал Другої світової потягли в полон, звідки він повернувся нескоро і наче вже й не батьком... Ні тоді, коли бігала до школи мало не босоніж, обморочуючи забиті брудні ноги, а вдома тремтіла сухим листочком над хлібними крихтами, – у голодні післявоєнні... Ні в юності, зігнутій до землі нескінченними прополками таких довгих рядів картоплі та буряків, що здавалося, спина вовк не випрямиться.

Не берегла доля й потім, коли Маруся ступила на весільний рушник: чоловік награвся, налюбився, а тоді пішов далі по селу – в інші руки. А свої докладав не до господарства, а до молодої дружини: сиділа вона вечорами в темній нетопленій хаті, бита ні за що ні про що, не годна й повернутися. А бідність... Навіть столу кухонного не було! Та зважитись піти – не змогла. Куди? До кого?

Пішла пізніше. Уже з двома доньками на руках. До матері повернулася. Так і зосталася там, у старій хаті, на роки – гріти собою холодну постіль...

Хоча не про це любить говорити баба Маруся. А про свою роботу – сорочки. Відколи навчилася кроїти, шити, а згодом і оздоблювати подвійною бахромою, декоративними стіжками та бісером – думками була тільки в тих сорочках. Усю любов свою, нерозквітлу й зів'ялу, прошивала кольоровими нитками. І попри моду на зовсім іншу одіж, не кожна жінка могла устояти перед тими Марусиними сорочками. Стежини до її дому були хоч і не широкими, зате далекими.

По одній із тих стежин у вже зрілому віці прийшло до неї й кохання. Такий собі Яків на прохання сестри зайшов по сорочки, та так і лишився серед Марусиних вишиванок – не знайшов дороги назад, та й не хотів шукати...

Жінки і війна

Радість жінки була в простих речах: у шоденній праці, яку робила з легкістю та спокоєм на душі, у висаджених квітах, що не шкодували соків на цвіт, у доньках – дівчата росли дружні, лагідні, розумні. Яків же став найбільшим натхненням та підтримкою. Біда лише – не надовго...

І от тепер – на самоті – за вісімдесят перевалило. Очі не бачать голки, руки дрібно тремтять, ноги важко й від долівки відірвати, ніби земне тяжіння не пускає і кроку ступити. А останнім часом і зовсім зле стало – перехворіла й ослабла. Дівчата з родинами давно за кордоном. Маму кликали, та чого їй у ту Іспанію – ні мови не знає, ні звичок тамтешніх. Що там робити? Не схотіла. Подруга – жвава, маленька, молодша за неї – частенько навідувалася з іншого краю села, допомагала, розраджувала. Сусіди щодня озивалися, куми не забували. Але вечорами підкралася тривога – неспокійно ставало в країні, новини по телевізору такі безрадісні, по всьому – йдеться до війни. До війни, в яку не вірилося, якої ой як не хотілося...

У лютому баба Маруся геть злягла. Ночами не стільки спала, скільки сумувала та важкі видива відганяла – сні-передчуття чогось несамовито лихого, нелюдського. Але жодне її нічне жахиття не передало того жаху, в який вона прокинулася в один із ранків. Довкола все ревло, гуркотіло, здригалося від немилосердних ударів. До села заходили росіяни, зловісно заповзали їхні танки і нестерпно тхнули дизелем, гуркотіли гармати й міномети, підпалюючи обрїй з усіх боків...

Баба Маруся й дихати забула від страху. Її підкидало в ліжку від залпів, розривало голову потужними хвилями вибухів, що докочувалися аж до її хати; щосекунди старенька, кутаючись у ковдру, думала: котра зі стін на неї впаде?

Ближче до вечора сам не свій у дім забіг сусід – дядько Гриць. Приніс ще теплої каші та квашених помідорів.

– Ми їдемо звідси. Війна. Що з вами робити, бабо Марусю? Місця в машині немає. Але я шукаю іншу. Попитаю в людей, не покинемо вас.

Постояв, переказав їжу в бабину тарілку, вимив свою – і пішов.

Баба Маруся й не торкнулася каші, тільки помідори посмоктала сухими губами, витираючи рукавом розсіл.

“Війна, кажеш... Наче я й сама не знаю...”

Однак сусід більше не заходив. Що сталося? Хтозна... Години потяглися, наче дні, а дні й зовсім злиплися в один твердий згусток страху, болю й тривоги.

“Тихої смерті... Тихої смерті хотіла... А тут – луплять, як скажені...” – у темряву шамотіла стара.

Потім розвиднився ще один день. І у двері хтось постукав. Свої чи не свої? Баба Маруся завмерла, напружилася, стиснула вся – у тому, що росіяни ходитимуть по хатах, сумніву не було. От тільки як ходитимуть? Із чим прийдуть? Що німці творили, вриваючись у домівки, Маруся знала – в її дитинстві про це всі знали. Але ж росіяни... Ми ж разом із ними воювали проти фашистів... Та як про таке взагалі можна думати?

Стук повторився, згодом заскрипіли двері й просунулася голова Юрка – парубка з сусідньої вулиці.

– Бабо Марусю, ви тут?

– Та тут, тут, – озвалася. – Нікуди от туди я не поїду. Нема на те сил.

Юнак, оббивши біля порогу глину з черевиків, пройшов до ліжка. За вікном

щось знову бабахнуло, ніби блискавка влучила прямо біля воріт.

– А треба. Хіба не чуєте, що робиться? Он хати горять: у Шрамків згоріла, у Потапенків... Але й виїхати вже не можна – все! Дороги одрізані, село під нім... ой, росіянами... Треба в підвал.

– О... Придумав... Я то тямлю, що треба, та в погріб не полізу. Не годна я, не бач?

– Та бачу... Зовсім не встаєте?

– Трошки, як ото по нужді, то й усе...

Юрко постояв, подумав...
– Давайте збиратись. У мій підвал. Там хоч і не готельний номер, але якось можна перебути. Тільки тре взяти теплі речі, там таки добряче холодно.

Баба Маруся й не ворухнулася. Хата знову затряслася од залпу.

– Де ваш одяг, кажіть? Тут? – Юрко сіпнув двері темної лакованої шафи, яка пам'ятала, мабуть, ще Хрушова.

Спакував, що зміг. Переніс. Спершу – бабу Марусю, потім речі й документи. Йти було хоч і недалеко, але від частих вибухів підкошувалися коліна, а то й зовсім доводилося падати на сиру землю.

Так-сяк облаштувались у Юрковому підвалі, викопаному поруч із будинком. Темному, проте на диво просторому, щоправда, не дуже глибокому. Хлопець постелив на цементну долівку шматки картону, затуляв розкладне ліжко, на нього – матраци. Потім уклав стару. На дерев'яному ящику примостив крихтну туристичну плитку з газовим балончиком, на якому згодом зварив якийсь супчик на тушонці. У проміжку тиші приніс відро води з криниці. От тільки з теплом було кепсько: бабу трясло й під кількома ковдрами.

– От чорт, вже й електрики немає, щоб дуйку поставити... Нічо, як притихне, розпалу у дворі вогнище та принесу сюди і гарячої води, і жару в глиняний горщик покладаю. Хоч якийсь теплий дух піде, – втішав свою гостью Юрко.

– Чого не пішов звідси? – підвелася до пояса баба Маруся.

Юнак коротко стенив плечима, махнув рукою:

– А хтозна, як краще. Усе так швидко сталося... Та й наші он виїжджали, так скільки з них доїхало, хто скаже? Бо ж розстрілюють на дорозі. А мужиків – тих у першу чергу. А якщо їм щось не те буде в мені? Та й їхати куди, на чому? Вже тут якось буду, а там побачимо... Погано, що зв'язку ніякого – перебили, видно, десь... Що взагалі робиться довкола – нічого ж не ясно...

– А зо мною нашо возишся?

– Ну як, – кинути вас саму? Як це? Мене попросив дядько Гриць, щоб я наглядав. Я обіцяв. Ну то й мав це зробити. А то ж ви й поїсти собі не зварите... А тут ще й таке

твориться... Що ж я, зовсім не людина?

– А твої де?

– Ну як... Поїхали ще до війни в город, до рідні, і саме там були, як почалося. А я – тут. Тут же й худоба осталася, й усі наші речі, документи. Вони ж не думали, що так буде...

– А якщо геть припече, то поїдеш?

– Ну не рівнятимуть же село із землею...

– Поживем – побачим... – видихнула баба Маруся.

От і стали вони удвох жити своє підвальне життя – неспокійне, гучне, моторшне. У молитвах і тяжких роздумах. Кожен про своє. Юрко – про дівчину, з якою от-от зав'язалися перші хвилюючі стосунки, але яка не встигла стати йому дружиною (і чи стане?), не встигла натішити своєю ласкою, красою та юністю, своїм пружним гарним тілом... Як вона там, у Бучі?... Як батьки із сестрою, так несподівано й жорстоко відрізані від рідного села? І взагалі – чи виїде він звідси живим?

Баба Маруся – про своє думала-мовчала: про дочок, онуків та правнуків. От би закінчилася війна та й зібрати всіх, але коли, але де, та й чи зустрінуться колись на цьому світі?... Думала-мовчала про все, що пережила і чого так і не випало пережити. Про Якова, за яким серце перетворювалося то на трепетну пташку, то на гарячу пульсуючу грудку в крижаній оправі, яка раз по раз завмирала з ляку і від того боліло все її тіло. Про покинуті в хаті під обстрілами вишиванки, срібні ложечки “на зубчик” та бабні рушники, про свою тиху-тиху смерть, на яку, може, таки... та невже ж не заслужила?..

– А ти не боїшся росіян і того, що по хатах ходитимуть? – якось зважилася запитати баба Маруся в сиру темноту березневого вечора.

Юрко не озвався. Тільки тяжко видихнув, і здалося, що з його легень вийшов липкий згусток страху, який не розчинився, а осів в'язкою павутиною на всьому, що було в підвалі.

– А хлопцям нашим як, не страшно воювати з росіянами? – тільки й витиснув із себе.

На ранок зробилося тихо. Незвично тихо. Підозріло тихо. І ця тиша чомусь напружувала ще більше, ніж постійне гупання та автоматні черги. Щось змінилось. От тільки що?

Юрко вийшов у двір. Із-під дошок на нього зиркнув пес, що у дні інтенсивних обстрілів десь був зник і носа не показував. Хлопець усміхнувся до собаки, радіючи, що той знайшовся, але клікати до себе не наважився. Роззирнувся – ні душі. Так спокійно, наче нічого й не сталося. От тільки повітря від диму – гірке-гірке.

Юнак постояв, щось пометикавав собі, згодом беззвучно, по вологий від розталого снігу землі, пробрався до паркану – визирнути на вулицю. На дорозі – нікого. Узагалі – ніде нікого. Тільки хати стоять – ті без вікон, ті без дверей, ті з перетовченими дахами, а від деяких узагалі лишилися тільки чорні недотлілі балки, купи цегли та пічка з коминком...

Оговтавшись, Юрко побіг на оглядини своєї хати. Під ногами хрумтить скло, фіранки назовні повипиналися, телевизор і стіл густо засипані штукатуркою. “Треба в підвал техніку забрати. І, може, вікна чимось прикрити, – подумав. – Але спочатку – до каші на плитці гляну, бо згорить, і худобу погодую”.

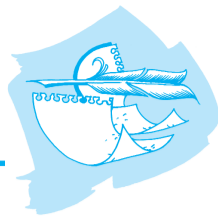
– А моя хата ціла, не бачив, Юрчику? – озвалася баба Маруся, шойно він спустився в лях.

– Звідси не видно. Коли можна буде – збігаю подивлюся. Мо', щось треба ще забрати?

Раптом угорі над ними щось загуло – явно якась важка техніка. Дуже важка. Близько, зовсім близько. Юрко відставив гречку, загасив примус і вивірився з підвалу.

Уже на виході хлопця зустрів російський військовий – спрямував йому просто в очі дуло автомата. Під двором стояв танк, із люка визирав один окупант – бурят.

Юнак мимоволі підняв руки. Серце загупало так, ніби його груди перетворилися на церковний дзвін.

— Кто такой? Имя, фамилия, паспорт.
— Юрий Константинович Коваленко...
Паспорт... в подвале.
— Ты там сам?
— Нет, со мной бабушка.
— Что за бабушка?
— Мария, соседка...
— Почему ты тут?
— Тут мой дом...
— Почему не уехал? Чтобы партиза-
нить? Сливать ЗСУ наши координаты?
— Нет, я в подвале живу... Я...
— Я спрашиваю: что ты здесь делаешь?
— росіянин підійшов упритул і ткнув Юрка
автоматом у живіт.
— Тут мой дом...
— Это я и так знаю. Почему не выехал?
Ты что, не свободный человек?
— Так я не могу, у меня же бабушка...
Она лежачая...
— Ты не свободен, потому что у тебя ба-
бушка? Лежачая? Соседка? — хмикнув
окупант і махнув рукою своєму напарни-
кові. — Браток, давай поближе...
— Танк викинув у повітря чорну хмару
дизельного диму і рушив прямо на де-
ревяний паркан; той із тріском ліг під гу-
сениці. Танк направив дуло на двері підва-
лу.
— Открывай!
— Что “открывай”?.. — голос Юрка
впав десь на глибоке дно колодязя й озвав-
ся слабкою луною.
— Ты что, прикальваешься? Открывай
дверь, я сказал!
— Я не могу, там бабушка...
Окупант мовчки кивнув головою і ві-
дійшов убік. Із дула вирвався сліпучий
згусток вогню, прогрімів вибух. Юрко, як
підтятий, різко впав на землю й інстин-
ктивно затулив руками голову. Підвал ви-
дрихнув полум'я, уламки дошок і... кілька
дрібних червоних шматочків людської
плоті.
— Ну вот, мы тебя освободили от ба-
бушки. Теперь у тебя нет никакой бабуш-
ки. Можешь идти, куда хочешь. Ты — сво-
боден!

Матрешка

— Це — Аліна. Вона з Ворзеля... Трохи
побуде в нас, — Сергій зняквовіло зачинив
за собою вхідні двері квартири.
Його дружина Інна з полегшенням ки-
нула до чоловіка, видихнула, з тим
уважно подивилася на змерзле дівча, на
вигляд — рочків п'ятнадцяти, що тремтіло
чи то від холоду, чи від хвилювання, чи від
усього зразу. Жінка на мить розгубилася,
бо не знала — чи допомогти дитині зняти
благеньку курточку, чи ще в щось закутати.
Від одного погляду на цю Аліну сиротами
бралася спина. Уся в багні, перелякана,
з давно не митим волоссям, дівчина
притискала руки до грудей так, наче була
певна: з неї зараз почнуть силою знімати
не те що одяг, а й саму шкіру. Вона уника-
ла прямих поглядів у вічі, раз у раз роззи-
ралася — коротко і рвучко, як загнана
пташка, наче боялася, що ось-ось із яко-
гось кутка вискочить чорт у людській по-
добі й накинє їй на голову мішок.
В Інни затремтіли губи, сльози підсту-
пили до очей:
— Господи, дитя... З тобою все гаразд?
За мить зрозуміла: краще би не питала.
Гостя зірвалася на нестримний плач. Плач,
який вносить душу, яким вибухають і ви-
горають, який виривається десь із глиби-
ни, але з напором гірської ріки, що мчить
зі скелі й не може спинитися, поки не ви-
бере всю воду й каламуть зі своїх джерел,
поки не спустошить і не залишить по собі
зневоднене обм'якле тіло русла.
Сергій за хударлявою дівчачою спиною
теж стояв увесь у сльозах і, схоже, не мав
змоги з ними бодай щось зробити. Його
щелепа тремтіла, пальці довго не могли за-
чепити петельку куртки за гачок.
Інна обхопила дівчину за плечі й про-
вела у вітальню, посадила на диван.
— Моя хороша... Що ж, що ж сталося?
— звела очі до чоловіка, але той лише мах-
нув рукою, відвів погляд і навіть слова із
себе не витиснув.
— Ой, лишенько... — розплакалася й Ін-
на. Вона відчувала, що з цією дитиною
сталося щось таке моторошне, про що за-

раз краще й не казати: так у давнину не на-
зивали вголос імена злих духів, аби ті не
постали власною персоною.
На голоси з кімнати визирнув підліток
— син Інни й Сергія Іван. Він остовпіло зу-
пинився в дверях і незмигним серйозним
поглядом дивився на гостю.
Завила сирена. У повітрі здійнялися
вихори біди й небезпеки. Усі завмерли.
Навіть Аліна підвела голову, блімнула роз-
пухлими червоними очима, прислухалася
до, мабуть, нових для неї звуків, а тоді ще
дуже заридала.
— Знову... — закотив очі Іван. — Як же
вони дістали!
Інна притулила палець до губ і показа-
ла рукою: мовляв, нікуди йти не будемо.
Іван поніс у коридор матрац і подушки. Усі
вмостилися на підлозі вузького проходу.
— Зробиш чаю? — звернулася до сина.
Хлопець слухняно заторохтів на кухні
посудом. Невдовзі засвітив чайник, за-
танцював у чашках окріп. Неспішно сту-
паючи, Іван у два заходи поставив на ко-
ридорну тумбу великі чашки із зеленим ча-
єм і тарілку з канапками.
Аліна врешті наче заспокоїлася. Вони
мовчки сиділи, не вмикаючи світла.
— Ой, я не спитав, який ти хочеш. Зел-
ний любиш? — Іван простягнув Аліні на-
пій.
Дівчина кивнула і взяла паруюче гор-
нятко, потім несміло потяглася за бутер-
бродом. Та враз, мабуть, згадавши про
страшний звук, зиркнула в бік вікна, при-
слухалася. Але там наразі було тихо.
— Сирени не виють весь час. Тільки на
початку і коли дають відбій, — пояснив
Іван. — Ніколи не чула тривоги?
— У Ворзелі їх не було. Там так били...
Раптом десь у районі почувся протяж-
ний свист, а з тим пролунав вибух. Різко
гойднулося повітря, охнули фіранки, зал-
зеленчав посуд на кухні, завищали автомо-
білі у дворах... Вони вмить пригнулися й
стиснулися... Бухнуло ще раз, і ще, десь
зовсім близько. Недопитий чай дрібно
тремтів у чашках.
За якийсь час знову стало тихо. Ніхто
не наважувався заговорити першим. Аліна
обхопила руками коліна, поклатла на них
голову й дивилася кудись глибоко в себе.
Інна стиснула чоловікову долоню.
— Я піду гляну, що там... — почав було
Іван.
— Не ходи, я сам.
Сергій вийшов на кухню.
— Горить щось... Так розумію — приле-
тіло в якийсь будинок біля скверу. Дим вал-
ить конкретний...
— Ого!.. І там, дивись, теж... — Іван та-
ки вискочив із коридору і, притискаючись
до шибки, намагався охопити зором яко-
мога ширший горизонт.
Підійшла й Інна. Сумно і злякано ди-
вилася, як із-за киявських висоток вивалю-
ється сіро-чорна вата диму і поволі розчи-
няється серед таких же сірих важких хмар.
— Аби пожежники швидше приїхали...
Боже, а в Бучі, Ірпені — там же ніяких
служб не лишилося, а звідти весь час — ди-
ми, страшні, смердючі дими...
— Так... — відлунив Сергій.
— Ти як узагалі? — нарешті зважилася
спитати Інна.
— Живий, як бачиш...
Сергій стояв і думав: розказувати чи ні?
Про десятки наших, а з ними — ще більше
російських блокпостів, і на кожному треба
пред'являти документи, під прищомом ав-
томата відповідати на одні і ті ж запитан-
ня, показувати все, що скажуть, робити
все, що скажуть, слухати все, що кажуть;
про те диво, завдяки якому йому таки вда-
лося їх проїхати в обидва боки — когось пе-
реконати, когось підкупити, когось умо-
вити пропустити. Говорити чи ні про роз-
стріляні автівки? Не про ті, що вже стояли,
прошиті кулями, обабіч доріг із блідими
задубілими тілами всередині, а про ті, які
розтерзували на його очах, поряд із ним?
Його машину, теж рясно посічену уламка-
ми, Інна й так побачить, а от про те, що і в
нього цілилися, — казати чи ні? Чи розпо-
відати, як ходив по дворах, мічених білими
шматками роздертих простирادل, що вка-
зували: там прості мирні люди, які потре-
бують гуманітарної допомоги. А якщо — не
прості мирні? Якщо би там його зустріла

не вдячна бабуся, для якої принесений
продуктовий пакет — це порятунок від го-
лodu, а окупант — із націленим дулом?
— А ця Аліна, звідки вона в тебе?
— Підсіла сама, поки я заносив її сусі-
дам продукти.
— Що з нею сталося?
— Якось поговоримо про це. Не зараз,
дуже прошу. І в неї не питай — сама розка-
же.
Як уберегти дружину від таких історій?
Минулого разу Сергій вивіз із Ворзеля літ-
ню жінку. Сердечницю. У столичне перед-
містя вони з чоловіком перебралися вже на
схилі літ — у спокій, красу та цілющий клі-
мат селища, де до чорнобильської ката-
строфи повертали людям здоров'я десятки
санаторіїв. От і жили там, як у санаторії.
Поки не прийшли “браття-росіяни” на
танках. І в цих “братів” була дуже поважна
підстава кинути пенсіонерів до підвалу —
за те, що розмовляють українською!
Подружжя це не було поодиноким
жертвою самосуду. У тім підземеллі вже
перебували інші україномовні мешканці
селища. Правильніше сказати — їхні за-
мордовані тіла. І пенсіонери багато днів
сиділи ув'язнені з мерцями. Невдовзі тру-
пом став і чоловік цієї сердечниці. А росія-
ни знайшли нову забавку: щоб старенькій
не було “нудно” — кидали в підвал димові
шашки.
Жінка вийшла звідти сліпою. Незрозумі-
ло взагалі, яким дивом вона врятувала-
ся...
Але за сердечні краплі тепер хапається
Сергієва Інна: волонтерство чоловіка
обертається для неї суцільним болем та
нічними жахіттями.
— Ви мене тільки в поліцію не відда-
вайте... — зайшла до кухні Аліна.
Сергій та Інна здригнулися.
Дівчина стояла без куртки. Бурі висох-
лі плями крові на светрі і джинсах, кров
повсюди — її чи когось іншого...
— Дівчинко моя, звісно, ми зараз не бу-
демо викликати поліцію. Давай я наберу
гарячої води і ти помиешся. А ще — замі-
нимо твій одяг. Я можу тобі дати і светр, і
футболку, і штани. Також ти маєш поїсти.
Аліна згідно кивнула й пішла за Інною
до ванної кімнати.
Темніло рано. Яскравого світла не вми-
кали. Іван уже звичним рухом опустив на
шибки розрізані навіпіл ковдри, які були
прибиті вгорі до віконних луток, і ретельно
попідтивав усі ріжки, щоб жодна смужка
світла не пробилася назовні. Так само, зда-
валося, кожен із них заховав за якимись
непроглядними “ковдрами” власні думки,
ба більше — весь свій світ, ніби боявся, що
в п'яті цього світ стане беззахисною мішен-
ню і в нього обов'язково поцілить ворог.
Жодної шпаринки не лишити, сховати все
глибоко-глибоко, далеко-далеко...
Аліна сиділа так, наче стала безживною
річчю. Життя в ній якесь було, але таке
сповільнене й сховане від людського ока,
що, здавалося, з нею не відбувається нічо-
го.
Інна ніяквіла. Відкидаючи думку за
думкою, врешті визнала: вона не вміє го-
ворити з людиною, отак травмованою вій-
ною! За всі свої сорок років їй не доводи-
лося стикатися з чимось більшим, ніж уті-
шення близьких людей, які втратили рід-
них. Але ж там було зрозуміло, що сталося,
хто перед тобою. А тут? Про що можна го-
ворити в цій ситуації, коли війна, коли з
людиною від твого слова може статися що
завгодно? Це як іти мінним полем — не
знаєш, куди ступити...
— Аліно, дівчинко, ти ще у школі нав-
чаєшся?
— Так...
— У Ворзелі давно живеш?
— Із дитинства.
— А де твої рідні?
Аліна поворухнула розпухлими черво-
ними губами, аби щось відповісти, але гу-
би не послушалися, враз затряслися, скри-
вилися й не випустили з себе жодного сло-
ва, окрім нової зливи ридань — густих і
невтішних ридань.
Сергій із докором глянув на Інну, Іван
відірвав очі від телефону. Жінка підбігла до
дівчини, пригорнула її до себе і почала по-
материнськи втішати.
Більше ні про що не говорили.

Знову закрутилися хвилі повітряної
тривоги, колами розходячись містом, від-
биваючись від кожного будинку, заповза-
ючи в кожне вікно, проникаючи за кожну
ковдру — на шибках і на ліжках, просверд-
люючи душі страхом, болем, горем, важ-
ким передчуттям: хто наступний? куди
прилетить? куди бігти?
Знову — коридор, напружене очікуван-
ня нових ударів, одне на всіх запитання:
“Коли, коли, коли це скінчиться?!” Запи-
тання, на яке немає жодної відповіді. Є
тільки гостра віра в те, що колись таки
скінчиться.
Через пів години, водночас із глухими
ударами десь чи то в Києві, чи на його око-
лицях, у квартирі зникло світло. Запала аб-
солютна темрява.
І тут Аліна закричала.
Цей несподіваний крик оглушив їх
дуже за виття сирени. Він наповнював
усю квартиру, кожен її міліметр, прони-
кав у кожну шонайменшу шпарку. Він хо-
лодив душу і бив у підколінні ямочки. Він
був такої сили, ніби крізь Аліну проросло
дерево — величезний дуб із розлогою кро-
ною й потужними коренями, і через кожну
гілку й гілочку із глибини землі кудись
у Космос проходили струмені болю — не-
людського болю, надлюдського болю, бо-
лю, завеликого навіть для віковичного ду-
ба, що вже бачив, як на його очах наро-
джуються і зникають народи, як у боях
падають вершники, як їхню плоть розди-
рають мечі, списи, кулі, як дотла вигора-
ють цілі міста. У тому крикові було все,
що не здатні витягти на собі на світ бо-
жий слова: як зайшли озброєні російські
виродки захопили їхній будинок, забрали
їхні речі, вмостилися на їхніх ліжках, а
школярку Аліну з її мамою — кинули до
підвалу; як прикували дівчину до труби,
підстрелили маму й залишили стікати
кров'ю; як весь цей час, поки мама по-
мирала — повільно, у муках, у холоді й го-
лоді, на її очах вони гвалтували доньку —
всі, по черзі, щодня, довго й жорстко, ви-
вергаючи своє липке бридке сім'я на но-
ги, на груди, на закривавлений живіт дів-
чини, дихаючи їй у лице перегаром, смо-
родом і пеклом... Той крик і про те, як во-
на наважилася на втечу, коли її гвалтівни-
ки та вбивці до сліпоти та втрати здатнос-
ті ходити й мислити впилися горілкою —
й уперше забули прикувати свою жертву
до труби. Як вона довірила своє життя чи
те, що від нього лишилося, якомусь чоло-
вікові, забравшись у його машину, що
стояла поруч із домом, — чоловікові,
який теж міг виявитися таким самим, як
omi, а може, ще й огиднішим за найогид-
нішого з них — кремезного білозубого
світловолосого юнака з ідіотським татую-
ванням на шії — матрешкою з автома-
том у руках і написом “Из России с лю-
бовью”: це він вистрілюв у її матір, це він
палив їхні родинні фото, це він першим
здер із її стегон колготки і розірвав її зсе-
редини, це він вивергав на неї стільки
бридких слів, скільки міська каналізація
не виносить у колектор...
Аліна кричала й кричала. До хрипоти,
до повної знемоги... А потім вибігла з ко-
ридору й виблювала рештки свого болю.
Болю, який до неї повертатиметься знову
й знову, кожної ночі, кожного дня — і тут, в
Україні, і там, за кордоном, куди вона по-
рапить на психологічну реабілітацію і де
вчитиметься заново жити, заново відчува-
ти, заново говорити, заново вірити людям.
Де шукатиме сенси й пояснення: що то за
люди? звідки й чому вони такі?
І якось, коли все начебто влягеться,
змиритися, заокруглиться, перетреться,
Аліна переглядатиме друзів у фейсбуці. За
всі роки. До самого початку. Особливо тих,
із ким “заприятелювала” в інтернеті ще
бозна коли й бозна чому, про існування
яких і згадати не могла. І затремтить па-
лець, торкнувшись мініатюрної аватарки
якогось “Александра”, у стрічці його —
шасливі родинні фото: ясноока дружина,
круглощоклий малюк, кумедні песики,
смішні мемчики, філософські мудрості
про щастя, любов і сенс життя... А коли
збільшити фото тієї аватарки — тобі білозу-
бо усміхається симпатичний світловоло-
сий юнак із наколотою озброєною мат-
решкою на шії.

Галина ДАЦЮК,
журналістка

Життя як колаж

Стала між двома Сергіями, які щойно говорили про третього – Сергія Параджанова. Світлина з чудовими промовцями Сергієм Тримбачем і Сергієм Марченком – зворушливий знак оліку після прекрасної презентації журналу “Кіно-Театр”, яка відбулася 12 січня в Синій вітальні Будинку кіно в рамках відзначення столітнього ювілею Режисера.

Вечір видався настільки приємним і змістовним, що не засмутила навіть та обставина, що журнал мені не дістався. Він не розійшовся, а розбігся миттю ще до початку заходу! Ще б пак: хто ж відмовиться від першого числа за 2024 рік, присвяченого 100-літтю від дня народження геніального Сергія Параджанова! Хтось ішов на “Кіно-Театр”, хтось на зустріч з головною редакторкою Ларисою Брюховецькою, хтось послухати Сергія Тримбача – жодного персонально вмотивованого презентація не розчарувала. Бо всі прийшли на Ім’я, й усі під куполом храму кіно зібрав Сергій Параджанов. Його присутність відчувалася в залі, і всі слова були про нього, і під час технічних неспрацювань чи несподіванок лунала репліка: “Параджанов жартує!”

Утім презентація була серйозною. Автори коротко озвучили свої новітні дослідження, оприлюднені в “параджанівсько-

Кінознавиця Лариса Брюховецька

свячене розсекреченню архівів у справі Параджанова, відкритих ще в 1991 році, проте багато нового дослідниця Дар’я Дригола знайшла в 2015-му. Вражає, з якою скрупульозністю “клеїлася” органами кдб справа режисера. І хоча арештували його пізніше, аніж решту шістьдесятників, проте він уже був приречений – залишалося просто підтасувати факти. Такі “сценарії” кадебісти розробляли блискуче. І от по суті політичне ув’язнення обгрунтоване як кримінальна справа за статтями мужеложства, насильства, неробства, спекулятивної діяльності. Все підігнане настільки виртуозно, що тільки тепер – на століття від дня народження режисера – вдалося нарешті розплутати ці звинувачення і реабілітувати Параджанова. “Це була моя мрія”, – зізнається дослідниця.

“Коли я задумувала цей номер “Кіно-Театру”, то, планувала, насамперед, публікації мало розроблених тем і досліджень”, – наголосила головна редакторка журналу “Кіно-Театр” Лариса Брюховецька. На її думку, не можна вважати, що Параджанов належно пошанований в Україні. 21 рік його життя пов’язані з кіностудією Довженка. Тут він створив геніальний фільм “Тіні забутих предків”. І тут відбув 4 роки ув’язнення. Четверть століття пов’язані з Україною! А ми досі не маємо музею його імені. Сергій Параджанов заслуговує на більшу вдячність і більш ґрунтовне дослідження. Тим часом Вірменія і Грузія з пошаною віддають належне одному з найвидатніших митців світу, який прославив Україну. У нас має бути “Музей екранних мистецтв”, де можна було б представити і творчу спадщину Режисера.

Сергій Тримбач каже, що Параджанов не відчував безпеки, тому ніколи не стримував себе ні в оцінках, ні в судженнях. На презентації знакового фільму “Тіні забутих предків” саме Параджанов розіграв публіку нещадною критикою влади. А тоді вже на сцену вийшов Іван Дзюба. І перед поїздкою на кінофестиваль до Аргентини Параджанов не стримався, щоб не пожартувати: “Мені, будь ласка, квиток в один кінець”. Після такої заяви його поїздку скасували. “Напишіть, що я помер у 1968 році від геноциду тоталітарної системи...”. Він не хотів враховувати свавілля режиму.

Його батько був знаним антикваром у Тбілісі, родина жила заможна. Проте батько 5 разів сидів у в’язниці і змушений був фіктивно розлучитися, щоб не наражати сім’ю на конфіскацію майна. Тож дитинство Параджанова не виховувало любові

до радянської влади.

Він не звертав уваги на можливі репресії, бо хотів знімати кіно, а тим часом 6 років був безробітним. За нього заступався перший секретар ЦК П. Ю. Шелест. І здається, вже була домовленість, що Параджанов спершу зніме кіно про село, “таке, як треба”, а тоді можна буде знімати “Інтермеццо” за Коцюбинським, про яке мріяв. Проте в Мінську, куди його запросили, Параджанов розбив у пух і прах увесь радянський кінематограф. Він вважав, що це нормально говорити те, що думаєш. Але “слава” про його виступ дійшла до Андропова. Шелеста тим часом зняли, вступитися було вже нікому. Не склалося і з фільмом про Андерсена, який мав знімати Параджанов. Далі пішли суцільні звинувачення в тому, що він перетворив квартиру на притон. Хоча Параджанов просто хотів, щоби до нього йшли люди. Вітім, систему, яка збиралася запроторити незручного режисера, годі було спинити. Йому присудили 5 років.

Ліля Брік умовила Луї Арагона приїхати в срср, прийняти орден від радянського генсека і попросити за Параджанова. Так і сталося. Насправді це був тільки один пазл, і ми достеменно не знаємо, що сприяло його звільненню.

Про те, як сприймають Параджанова у світі, розповів Юлій Швець. Кінознавці

Ведучий презентації Сергій Тримбач

світу відзначають, що від “Тіней забутих предків” йде особлива сила. Дослідник вважає, що Параджанов був європейцем, демонстрував внутрішню еміграцію.

На думку Сергія Тримбача, все, що ми знаємо про Параджанова, ми знаємо від Параджанова. Творилися певні міфи, як от історія з Олександром Довженком. Параджанов стверджував, що це Довженко скерував його, талановитого і унікального, в Україну, сказавши: “Їдьте у Київ!” Насправді Довженко розлютився, коли побачив його дипломну роботу і ледве не поставив двійку. Хто ж до кінця зрозуміє генія?

Олена Михайлівна Оганесян, директорка музею ім. Сергія Параджанова, створила його практично власними зусиллями. Каже, що у родині Параджанова в Києві нечесно украдено квартиру, в якій можна було б зробити меморіальний музей, про який мріємо. Як її повернути? Нема домітки, де могли б жити речі. Відходять люди, стирається пам’ять, зникають артефакти. Оббивала пороги до міністрів, щоб допомогли, проте нічого не добила. А тим часом за українськими адресами Параджанова можна робити унікальні експерсії – і де знімалися його фільми, і де він жив, і де відбував ув’язнення.

20 листопада 1988 року Станіслав Чернілевський написав вірш, присвячений Сергію Параджанову, у якому є болючі слова: “рано моя, Україно”, “біла голубка”, “земле погублена”. І – “я повернувся, любов моя мста”. В іншому вірші, написаному у 2014 році, є рядок: “чарівний, але нестерпний сюрреальний Параджанов”. Обидва вірші поет зачитав під час презентації, і вони яскраво вפלелися у невечірний колаж, ім’я якому Маєстро Параджанов.

Голова Національної Спілки кінематографістів України Сергій Борденюк привітав головну редакторку журналу “Кіно-Театр” Ларису Іванівну Брюховецьку з 75-літтям, назвавши її унікальною постаттю. Підтримую всім серцем. Бо прекрасна кінознавиця Лариса Брюховецька тримає сьогодні пам’ять про історію українського кінематографа, про видатні постаті українського кіно, про репресованих кінематографістів. І журнал, присвячений 100-літтю Сергія Параджанова – її чудова ідея, сповна реалізована і презентована.

Наступного року “Кіно-Театру” 30 років! Вірю, що журналі, присвячені власному ювілеєві, розлетяться з не меншою швидкістю, ніж “параджанівські”. І ми неодмінно це засвідчимо! Дякую, пані Ларисо, за запрошення на презентацію, яке з радістю прийняла і онлайн помахала вам рукою. Дякую за приклад патріотизму, працелюбності, вірності справі, яку робите закохано і самовіддано! Бажаю нових творчих радостей, презентацій, відкриттів і книг!

100-ліття від дня народження Параджанова вибухнуло інтересом до його особи, творчості, життя. Його талант розгортається сьогодні в багатьох проєкціях. Можна безкінечно досліджувати і вивчати цей унікальний феномен. Сергій Тримбач планує створити, наприклад, програму “Параджанов і цирк” і впевнений, що вдасться. Знаковість Параджанова вмотована не лише в кінематографі. Це постать сферична. “Я відомщу Україні своєю любов’ю!” – повторював він. Нам залишається просто належно оцінити цю “мстивість”.

Дослідниця Дар’я Дригола

му” “Кіно-Театрі”, відкривши досі невідомі теми життя і творчості Режисера. У залі виступили Сергій Марченко, Дар’я Дригола, Юрій Морозов. Онлайн-виступи мали Лариса Брюховецька, Анастасія Канівець, Ольга Брюховецька, Юлій Швець.

Ведучий Сергій Тримбач між виступами філігранно вмонтував життєві історії Параджанова – одні хрестоматійні, деякі несподівані. Режисер любив провокативні речі. Міг не раз ошелешити відвідувачів “Вареничної” побіля цирку голосною з’явою: “Розступись, народ, іде український буржуазний націоналіст Параджанов!” Уявляєте, кому після таких слів смакуватиме вареник з капустою. Та й сидіти за столиками не лише ті, хто прийшов пообідати. Параджанов був людиною, яка нічого не боялася, тобто зовсім без внутрішньої цензури і страхівки.

Вважав, що режисер має робити все сам – бути сценаристом, костюмером, оператором, актором. На колажі, якими захоплювався і які блискуче творив, скидаються його сценарії і кадри фільмів. І стрічка життя. Враження, що Параджанов увесь час грав власну неповторну роль. І приміряв, ніби збоку, який вигляд він має в кінокадрі. У вир невгамовності, експериментів, неспокою, експресії мимоволі втягував оточення. Поєднання непоєднуваного – особливість його творчості, в результаті чого з’являлася абсолютно нова якість кіно.

Він безмежно любив Київ, знав значну його частину, з радістю показував місто друзям і взявся писати сценарій про Київ. 1965 року були відзняті кінопроби до фільму, почалися зйомки. Він вважав, що зніме фільм не згірш, ніж Фредеріко Феліні. Проте “Київські фрески” заборонили. Коли твій творчий задум заганняють у небуття, це все одно, що заганняють під ніготь скалку.

Його неприручене життя було під прицілом спецслужб. Одне з досліджень при-

Микола СЛАВИНСЬКИЙ

Перечитує осяжне трикнижжя “Світотворення від Марії” (К., “Ярославів Вал”, 2023), яке про геніальну художницю написала моя однокурсниця Людмила Лисенко, і радію, що помилився: всі мої побоювання та припущення не справдилися.

Свого часу ми навчалися на факультеті журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (тоді саме так називався славетний виш), бачилися до та після лекцій, можливо, навіть разом пили каву десь на Хрещатику. Однак доля повела нас дещо різними стежками: однокурсниця швидко стала справжньою телезіркою, а я після другого курсу опинився в столичній молодіжній газеті, відтак були “Літературна Україна”, журнал “Київ”, вступ до Спілки письменників України ще за так званих радянських часів, тож слово мовлене й слово написане вже не впізнавали одне одного.

Я захоплювався Людмилою Лисенко як телеведучою, знав, що вона написала дисертацію про народні картини, опублікувала в журналі “Вітчизна” 1985 року документальну повість “Життя і час Марії Приймаченко”, зробила з десяток телепрограм та документальних фільмів про мисткиню, отримала премію імені Лесі Українки “Одержимість”, але навіть не здогадувався про давню мрію однокурсниці: написати художню оповідь про геніальну художницю. Лише через роки й роки довідався: Людмила Лисенко, нагороджена трьома орденами княгині Ольги, протягом тривалого часу воюючи потаємно працювала над широкомасштабним твором про Примаченку, не без підстав називала Марію Оксентівну старшою посестрою й підтримувала дружнє спілкування з уславленою художницею до останніх її днів.

І ось несподівано, мовби з небес, – електронний варіант тисяч сторінок трикнижжя, яке ще не мало ні назви, ні закінчення, а його частини (книги) були розмежовані ледь помітним, невпевненим пунктиром.

З острахом і недовірою гортав нескінченні файли, знову й знову повертався до першого, заспівного, речення. Переконавався: воно аж занадто публіцистичне та й історично приблизне. Друге речення теж тало в собі відлуння багаторічної журналістської діяльності авторки, хоча вона й мала за плечима низку вибагливих літературних сценаріїв. Відчувалося, що Людмила Лисенко лише добирає ключі до семи замків художньої оповіді. Та чи знайде їх? Подумалося: “І що скажу однокурсниці?” Ще сумнішим зором торкнувся третього речення. І сталося диво! Слова заіскрилися, сонячно сяйнули в очі, заусміхалися до мене, прошепотіли в насторожену душу: “Ми лише народилися. На подальших сторінках подорослішаємо – не відведеш погляду!”

І я справді вже – день за днем – не від-

Трикнижжя від Людмили Лисенко

12 січня світова, зокрема українська, громадськість широко відзначила 115-й день народження Марії Примаченко.

водив погляду від справжнісінького дива, яке тривало й тривало, – аж до завершальної сторінки, точніше, до загадкових трьох крапок... Фіналу не було, закінчення, очевидно, притаїлося в “чорнильниці”. З’ясувалося, що авторка лише обмірковує його, бо вже мріє написати четверту й п’яту книги.

Віряться, що вони також будуть дивовижні, бо лет фантазії авторки так само нестримний, як і Марії Примаченко. І водночас у їхніх творах немає нічого випадкового, зайвого, неорганічного. Усе – з народних “трудів і днів”, буття природи, з переказів, легенд, власних виднів, сповідей перед Богом і собою, радощів і плачів, з ворожін, снів, із глибинних сенсів української історії, з часу, в якому жила й творила художниця.

Як вона вірила й не вірила у свій талант! А як співало єство художниці, коли на папері починали пурхати птахи, бігти в далекі казкові звірі! А які дерзновенні задуми плекала, а як не рік і не два сподівалася, що зустріне єдине кохання! А скільки мрій перетліло і скільки снів збулося! А як вона любила зоряне небо, а скільки чарівних городів виплекала на Місяці!

Вловлюється, що авторка щедра на думки, уявні ліричні та карнавальні сцени з селянського життя 1920–1930-х років, однак вірши: так могло бути, так воно й було. Неспростовне, дійсне, достеменне (колективізація, Голодомор) у творі переплітається з імовірним, бажаним, реальні історичні особи діють разом із вигаданими, побутове переливається в містичне, фантастичні персонажі картин Марії Примаченко співіснують із її батьками, близькими сусідами й далекими мешканцями рідного села Болотня на Київщині, колегами, з якими навчалася в столичній експериментальній майстерні. І коли пензлик витворював доброго лева чи казкові квіти, далеко не всі сприймали нафантазоване, виплекане чи то небесами, чи то невечерньою уявою мисткині.

Воістину сам Господь вручив Марії Примаченко пензлі й порадив: “Малюй так, як велить душа. Не зважай на осуд, зневагу, неприйняття. Хай люди милуються, не розуміють, глузують, а ти малюй. Малюй”. І художниця все життя дотримувалася цієї духовної настанови. Тим-то в центрі трикнижжя – глибинне внутрішнє життя Марії Примаченко: життя як творчість, життя, неможливе без малювання, життя як покликання, призначення, місія абсолютно унікального хисту, відданості наївному мистецтву...

Авторці вдалося переконливо, яскраво відтворити самобутність художниці, її ди-

вовижне відчуття форми та кольору. Це відчуття – і з Божої ласки, і від матері Параски Василівни, яка була майстриною-вишивальницею. До речі, вже на схилі років Марія Примаченко сама вишивала собі всі сорочки. Тоді до неї, як і в дитинстві, приходили в гості чудернацькі звірі, птахи та квіти. З ними жила, розмовляла, мріяла, пригадувала, як батько вмів і любив робити будь-які огорожі незвичайними, неповторними.

Біля них не раз і не двічі називала себе Приймаченчиною. Це не просто принагідні спогади: героїня твору – саме Приймаченко. До такого написання звик давно, хоча здоровий глузд підказував, що не тільки офіційні документи, а й підписи під картинами були інакші: Примаченко.

З великою радістю сприйняв Указ Президента України про відзначення сторіччя з дня народження художниці, де було зазначено: Приймаченко. Таке написання спричинилося до юридичних клопотів, які зрештою завершилися ухвалою суду: Примаченко. Та ось у трикнижжі маємо поетичне чи й пісенне: Приймаченко. Можливо, з огляду саме на це, а можливо, тому, що Людмила Лисенко писала не біографічний, а все-таки художній твір, змалювала узагальнений, символічний образ української народної художниці, яка, попри все, здобула світове визнання.

Боявся, що авторка почне наводити різноманітні документи, подаватиме газетні повідомлення, оперуватиме цифрами та фактами... І неймовірно зрадив, коли не знайшов і натяку на це. А спокуси чигали на кожній сторінці. Самого Пікассо можна було процитувати! На щастя, авторка обійшла десятою дорогою газетні підшивки, офіційну хроніку, судження авторитетів, стереотипні високі слова.

Основа основ трикнижжя – вишукана літературна мова, ширість, образність, сонячність. Епічна оповідь просто-таки завожує багатощами розсилами народних, зокрема польських, висловів, прислів’їв і приказок, а також свіжими, сяйнистими порівняннями, суто авторськими епітетами і – це особливе чар-зілля! – новотворами. Вдивляюся в їхні незнайомі лица – і насолоджуюся красою природного ви-

нянчування неологізмів, срібними переливами вдалих знахідок, золотом образних словосполук, якими хочеться милуватися, причащатися, ділитися з усіма, хто цінує захопливість вибагливого письма.

Прошу небеса розчаклувати мене й повернути на грішну землю, до робочого столу. А на ньому – перші речення художньої, з документальною канвою, оповіді про знамениту художницю. На щастя, авторка надіслала їхній новий варіант: переінакшила, огранила, відшліфувала. Прочитайте! То взірці щонайвищої проби.

Не менше клопотів було з назвою як твору, так і його частин, точніше, самостійних книг. Авторка прислухалася до поради, але знову й знову на самоті шукала найвдалішу, найвизрашнішу, найзорянішу. Кристалізувалися різні: “Сотворення від Марії”, “Марія: сотворення світу”, зрештою, “Світотворення від Марії”... Після довгих роздумів і вагань книги назвали так: “Переддень”, “Введення” та “Об’явлення”. Вони вже живуть своїм життям, поза волею авторки спілкуються з читачами, радіють, що розпочалося творення посестер: омріяних четвертої та п’ятої книг про Марію Приймаченку (Примаченко). Хочеться побажати авторці високого, піднебесного натхнення та успішної праці над дивовижним епосом про дивовижну, все-світньо відому українську художницю.

Новий часопис

Про слово, мовлене словом. Таку сентенцію можна висловити, розповідаючи про новий часопис “ЛітТерА” – “Літературне Тернопілля Ансамблеве”. Справді, в єдиному ансамблі літературописання ось уже рік ми крокуємо, примножуючи духовні надбання нашого краю. Провідником і натхненником тої багатоглої подорожі є його величність слово, що згуртувало навколо ідеї заснування журналу творчий колектив у складі Олега Смоляка (шеф-редактора), Валентини Семеняк (головної редакторки), Марії Назар, Анни-Віталії Палій, Тетяни Дігай, Володимира Кравчука (членів редакційної колегії), Валентини Судоми (коректорки).

Квартальник “ЛітТерА” є літературно-мистецьким та громадсько-політичним часописом Тернопільської обласної організації НСПУ.

Перша і провідна рубрика часопису “Слово про слово” має оглядовий характер, що акумулює постатейно творче звучання кожного номера, як-от: “Я проростаю крізь літа – крізь мене слово пророста” (Олег Герман, № 1), “Велика сила непрофанного слова” (Марія Данилевич, № 2), “На скрижальях Франкового голосу”

(Марія Назар, № 3), “Духовне слово поезії Тернопілля” (Анна-Віталія Палій, № 4).

Джерелить своїм словобарв’ям рубрика “Поезія”. Протягом року в журналі опубліковані вірші Любові Малецької і Володимира Мацікура, Ігоря Фарини та Анастасії Триш, Ігоря Бережного й Валентини Судоми, Марії Назар та Омеляна Мацьопи.

Не обділена й проза, як мала, так і велика, де у широкому жанровому розмаїтті публікуються етюди й оповідання, новели й образки, уривки з повістей та романів. Так лише протягом року тут, “проживали” твори Олега Смоляка, Неонілі Крем’янчанки, Марії Баліцької (№ 1), Галини Шулим, Зоряни Замкової, Богдана Манюка (№ 2), Василини Вовчанської і Валентини Семеняк (№ 3), Жанни Юзви, Ігоря Фарини, Олексія Волкова (№ 4).

Ошатний часопис запрошує також авторів гумористичного цеху. І ось веселить читачів розділ “Гумор”, куди завітали зі своєю сміхотворною тайстрою Василина Вовчанська і Юрій Заяць (№ 1), Тарас Комаринський та Богдан Вилушак (№ 2), Орест Чоловічок (№ 3), Василь Глемба і Роман Росіцький (№ 4).

А рубрики “Дебют” та “Наш гість” запрошують до слова авторів початківців та письменників з інших областей України,

адже духовна скриня нашої літератури не повинна міліти, вона має перебувати в безперервному поповненні.

У 2024 році Тернопільській обласній організації Національної спілки письменників України виповнюється 40 років. За цей час багато набуто й збережено. У цьому плані – публікації матеріалів в розділі “Ювілеї”, присвячені долевиміриям датам письменників-ювілянтів, а саме: Олега Герману та Ігореві Фарині (№ 1), Ярославу Павулякові та Євгенові Зозуляку (№ 2), Сергієві Лазо, Ніні Фіалко, Степанові Будному (№ 3), Зеновію Кіпібіді, Валентині Семеняк, Левкові Крупі (№ 4).

У літературному поступі не існує сучасного без минулого, тому так важливо пам’ятати про тих, що творили його до нас. Споминами про них діляться на сторінках часопису Галина Шулим – про Арсена Вікарука та Василь Сорока – про Зіновія Казя (№ 1), Зіновія Кіпібіда – про Богдана Бастюка, Марія Назар – про Дмитра Павличка, Ірина Тюпонник – про Михайла Цибулька (№ 2), Юлія Глемба – про Василя Глембу, Марія Гуменюк – про Володимира Присяжного, Ольга Іонова-Тимочко – про Петра Тимочка (№ 3), Леся Савчук – про Василя Савчука, Олена Рутецька – про Степана Будного, Олег Смоляк – про Левка Крупі (№ 4).

На сторінках рубрики “Рецензії” маємо публікації літературознавчого характеру. У них критикують, рецензують та оцінюють творчі набутки наших авторів і тим самим окреслюють грані літературного процесу. Із цією місією протягом року виступали Тетяна Дігай та Анна-Віталія Палій, Валентина Семеняк та Леся Вашків, Ігор Фарина та Ярослав Дзісяк, Іван Прокоф’єв та Валентина Судоми.

Завершальним акордом кожного випуску є розділ “Презентації”, який висвітлює шоквартальні події з літературного життя Тернопілля. Оздоблюють кожне видання мистецькі вставки, наприклад: екслібриси Володимира Окрутного (№ 1), художні портрети Михайла Цибулька (№ 2), дружні шаржі Миколи Дмитруха (№ 3), ліногравюри студентів факультету мистецтв ТНПУ імені Володимира Гнатюка на мотиви поезії Василя Стуса (№ 4).

Часопис “ЛітТерА” покликаний висвітлювати літературно-громадське життя не тільки на Тернопіллі. Тому запрошуємо до творчої співдружності всіх охочих поділитися своїми надбаннями на сторінках цього шоквартальника.

Марія НАЗАР,
м. Тернопіль

Володимир ПОЛІЩУК

Щодо особистісних якостей, то варто хоча б зауважити, що з-поміж усіх учасників знаного Кирило-Мефодіївського братства найжорстокіші покарання від “царської величності” були визначені золотоносцям Миколі Гулаку й Олександрові Навроцькому. І Тарасові Шевченку, звісно. Перед царською охранкою вони нікого не обмовили й ні в чому не зізналися, заперечили звинувачення. Показове й інше: проживши майже все життя після царської “милості” поза Україною, О. Навроцький те все життя, передовсім у творчому плані, присвятив Україні, збереженню і збагаченню української мови та літератури. Ще 1902 року один із біографів цього достойника писав: “До кінця днів своїх Навроцький полум’яно любив Україну, ставився з повним співчуттям до її зненоленого народу, що й відтворено в його численних віршах” [4, 351].

Отут ми підійшли до чи не найпроблемнішого питання, котре проливає світло й на причини маловідомості О. Навроцького: його дуже об’ємна й різножанрова творча спадщина досі лишається майже невідомою навіть у колі вчених-літературознавців. Його спадщина в абсолютній своїй більшості лишається в рукописах, до яких тільки вряди-годи, ситуативно, доходять руки й дослідницька думка. Такий стан із майже обов’язковим додатком “на жаль” зафіксований практично в усіх студіях, де мовиться про Олександра Олександровича.

Задля прикладу покличемось до одного з найбільших авторитетів: пишучи на початку ХХ ст. свій “Нарис історії українсько-руської літератури...” та означуючи різні постаті в ній, Іван Франко, зокрема, писав: “Далі назвемо Олександра Навроцького, бувшого члена Кирило-Мефодіївського братства, що помістив у “Основи” деякі вірші, а в галицькій “Ниві” перекладав Міцкевича “Оди до юності” і “Фариса”, але лишив по собі величезну рукописну спадщину, писану українською мовою, в якій містяться також переклади Гомерових “Іліади” і “Одіссеї” і інших творів світової літератури. Ся спадщина, яка дала б нам добре поняття про талант і трудолюбність Навроцького, досі, на жаль, не опублікована” [8, 309]. Зауважимо, це було написано понад 100 років тому.

До речі, що теж важливо і знаково, І. Франко в різних своїх студіях неодноразово апелював до слова й постаті О. Навроцького. Скажімо, в розвідці “Адам Міцкевич в українській літературі” він зазначив, що “З-поміж усіх поетів, які робили спробу перекладати поезії Міцкевича українською мовою, пальму першості, безперечно, слід віддати Навроцькому” [5, 387]. І далі цікаве характеристичне Франкове судження: “Треба було мати неабияку сміливість, щоб зважитись на переклад таких творів, як “Ода до молодості” або “Фарис”. Тим більше похвали заслуговує саме виконання, яке хоча й не дорівнює оригіналові сміливістю й лапідарністю стилю, та все ж таки простими словами в мелодійному і звучному вірші вірно передає думки оригіналу” [Там само]. І з інших Франкових покликів до слова О. Навроцького видно, що йому справді припали до душі згадані переклади творів польського класика, а також і те, що Іван Якович через ту ж таки недоступність творчої спадщини О. Навроцького для ширшого загалу відносив останнього до кола “закритих талантів” (поряд із С. Руданським, В. Мовою та ін.) [див.: 6, 155] та сподівався, що всі вони “вже посмертно чекають на публікацію своїх творів” [7, 189].

Сьогодні мусимо констатувати, що ситуація щодо творчої спадщини О. Навроцького майже не змінилася. Лише в окремих студіях різних часів (М. Павлюка, Н. Бондаренко, Мих. Гуця, Віри Білоус [див. 1] дещо пильніше осмислено окремі твори чи теми насамперед із царини перекладацтва чи міжлітературних зв’язків.

“Закритий талант” Про спадщину Олександра Навроцького

Про Олександра Навроцького (1823—1892) написано відносно небагато різномістових студій, для багатьох в Україні він залишається невідомим чи майже невідомим. І тут можна додати: на жаль, на жаль, на жаль... Зважаючи і на його сутності як людини, особистості, і як митця-літератора.

Але й автори цих статей не вдавалися до ширших узагальнень із тих же причин частковості дослідженого.

Наголосимо ще раз: майже все цитоване стосується перекладацької праці О. Навроцького, окремих лише творів із величезного й різнорідного огрому перекладеного ним. Зокрема, незрідка наголошено й на першості митця в перекладах більшості творів зарубіжного письменства українською. Можемо достатньо мотивовано казати про О. Навроцького як про одного з перших і найплідніших фундаторів української перекладацької школи поряд із П. Гулаком-Артемовським і П. Кулішем, важливого етапу її, школи, становлення.

За деякими доступними джерелами сьогодні ми можемо казати, що О. Навроцький достатньо фахово і серйозно ставився до справи художнього перекладу, прагнув експериментувати, вносити щось своє. Ще 1902 року Олександр Шрамченко вмістив у розлогу нарисі про О. Навроцького спогад одного із сучасників про роботу останнього над перекладом “Одісеї”, мовлячи про 1882 рік: “В той час Олександр Олександрович займався перекладом, якщо не помиляюсь, із французького оригіналу, “Одісеї” Гомера, пробуючи перекласти цю поему розміром малоросійських пісень. Скептично дивлячись на його затію (грецький оригінал був недоступний О[лександр] О[лександровичу] через незнання мови), я попросив у Навроцького зошит із його перекладом і відвіз його в Харків покійному своєму професорові О.О. Потебні. Останній зацікавився працею Навроцького і відлізався про неї приблизно так: “Це не дрібниці; автор володіє мовою, тому може бути користь застосованого ним розміру” [9, 364]. Таке резюме видатного вченого надихнуло О. Навроцького на продовження практики перекладацтва.

У другій половині 1960-х молодий тоді дослідник Микола Павлюк (згодом — відомий шевченкознавець), певно, зацікавившись постаттю О. Навроцького, опублікував ряд статей за його окремими творами, в одній із яких, мовлячи про переклади і практику роботи над ними, зазначив, що “Навроцький дуже багато перекладав (переважно античних, західноєвропейських, російських класиків), цікавився літературою та фольклором народів Кавказу. За спогадами сучасників, Навроцький замовляв підрядники вірменських, курдських, азербайджанських народних пісень, вимагаючи, щоб їх було зроблено “якнайлітературніше, лишаючи всі особливості фрази і мови” [3, 73]. Мабуть, такі ж були механізми творчої роботи О. Навроцького і над іншими перекладами, принаймні з тих мов, якими перекладач не володів досконально чи зовсім. Робимо тільки припущення, бо, знову ж, ширшої аналітики бракує через “архівність” абсолютної більшості перекладів.

Власне, така ж або ще “туманніша” ситуація з оригінальним віршотворенням О. Навроцького. На основі буквально кількох опублікованих у періодиці ХІХ століття віршів було висувано, що їх автор великою мірою був одним із наслідувачів (чи епігонів?) поезії Тараса Шевченка. Цілком можливо, що так і було немалою мірою, бо ж, як знаємо, магія Шевченкового слова своєю неповторною органічністю багатьом тодішнім поетам “затуманила” голову і взяла в полон їхню не такої творчої потуги голоси. Пам’ятаємо, що й

О. Навроцький із великим пієтетом ставився до Т. Шевченка та його слова.

Але ж, по-перше, як у випадку з О. Навроцьким, різні оціночні характеристики (налички?), тим паче узагальнювальні, слід робити на основі фахового аналізу всієї чи, принаймні, переважної частини творчої спадщини, оригінальної або перекладної. По-друге ж, хай навіть такою, видимо знижувальною, попередньо-упередженою була оцінка оригінальної поезії О. Навроцького, вона (оцінка) не мала бути остаточною загатою для об’єктивного дослідницького інтересу. У практиці ж оцінок певних осіб чи явищ з історії українського письменства, зокрема класичного, незрідка виходило так, що без достатньої аргументації кинуте якимось авторитетом оціночне визначення (котлярщина, епігонство і под.) одразу ставало таким собі клеймом вторинності чи третьосортності. Хоч, можливо, при уважнішому й об’єктивнішому аналізові у творчості NN виявлялися цікаві, самобутні риси і знахідки. Постає Степана Руданського в цих сенсах доволі показова. І не тільки його.

Цілком певно, що такого ж уважнішого аналітичного погляду потребує і творчість О. Навроцького, зокрема оригінальна. Спробуємо означити хоча б деякі спонукальні мотиви для цього. Вище вже мовлено про цілком позитивні оцінки окремих перекладів О. Навроцького, скажімо, те ж Франкове судження про переклади з Міцкевича. Між тим свого часу Володимир Науменко в “поминці” про О. Навроцького, маючи перед собою зошит із понад сотнею його оригінальних поезій та деякі переклади, нотував: “При розгляді українських його п’єс (так названо тут поезії. — В. П.) ми прийшли до висновку, що самостійна творчість давалася йому легше, ніж переклади: і стих більш гладенький, і мова природніша” [4, 162].

Між тим О. Навроцький, хай і за принципом “contra spem spego”, плекав надії на те, що його твори, названі ним по-шевченківськи — дітьми, колись та потрапляють в Україну й будуть читані молодими і старими, будитимуть спогади й нові думки. В цьому сенсі цілком “програмним” постає вірш “До дітей”. Мовивши про тодішню недочасність надсилання віршів-“дітей” в Україну (“Послав би вас на Вкраїну, Та і там, як бачу, Не до думок...”), поет вирішує...

...Спочивайте ж на папері

До другого суду...

Може, може... як чимало

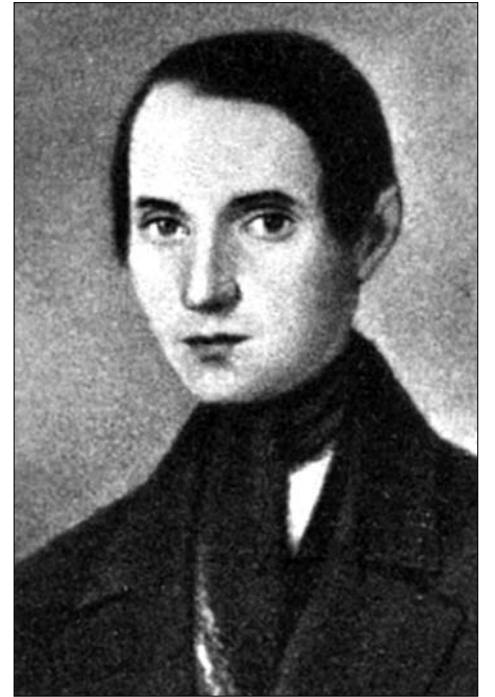
Води в море кане,

Попадеться людям в руки,

Читати вас стануть... [9, 375].

Певно, не варто чекати Страшного Суду, а скористатися принаймні 200-літнім ювілеєм О. Навроцького та звернути більшу увагу на його багату творчу спадщину.

Про оригінальну поезію цього автора в різних джерелах мовлено зовсім небагато з тих же причин загальної неувagi до неї. Згадаємо цитовану вище тезу В. Науменка про те, що “самостійна творчість давалася йому (О. Навроцькому) легше, ніж переклади”. Маємо на увазі, що автор цитованої оцінки мав перед собою немало оригінальних віршів Олександра Олександровича. Ми ж, маючи доступ до значно меншої кількості опублікованих віршів О. Навроцького, назагал можемо сприйняти вказану оцінку, бо спостерігаємо в тих віршах майже цілковиту природність

поетичного вислову, виразну чуттєвість у душі романтизму, неабияку версифікаційну майстерність, чіткість образів і думок. Цілком допускаємо, що такі риси властиві не всім оригінальним поезіям О. Навроцького. Певно, що свого часу мав слушність М. Павлюк, який працював з архівом поета, коли в одній зі статей нотував, що “Відірваний від літературного руху на Україні, пригнічений офіційними заборонами української літератури і преси, О. Навроцький не сподівався на опублікування своїх численних оригінальних і перекладних творів. Його поетичні альбоми того часу, що частково дійшли до нас, — це скоріше своєрідний шоденник, в якому він у віршованій формі фіксував свої думки і настрої, враження від тих чи інших суспільних подій, не завжди дбаючи про закінченість художньої форми” [3, 65].

Ще міркування щодо оригінального віршотворення О. Навроцького в частині його наслідувальності чи епігонства. Допускаючи такі риси, які, втім, іще потребують чіткіших аргументованих доведень, маємо зважити й на інше. Знаючи про об’ємний перекладацький доробок О. Навроцького, зокрема про його переклади творів не тільки європейських класицистів і романтиків, але і європейських модерністів у поезії, законодавців європейських літературних мод, неокласиків тощо, важко повірити, що такий загалом чутливий до різних стильових віянь митець, яким був О. Навроцький, та не резонував ті віяння й моди, хоча б частково, у своїх оригінальних поезіях. Утім, це теж лише попереднє міркування, котре потребує ствердження чи спростування.

Отже, велика й різногранна творча спадщина О. Навроцького потребує глибокого й системного аналізу, його “закритий талант” має нарешті відкритися.

Література

1. Вибрані твори, переклади та переспіви Олександра Навроцького. Праці про нього різних років. Упоряд. І.Л. Приліпко. Київ: Вид-во Ліра. — К., 2023. 292 с.
2. Павлюк М. О. О. Навроцький — перший український перекладач поеми Руставелі // Радянське літературознавство. 1966. № 9. С. 73—78.
3. Павлюк М. М. Поетичний відгук О. Навроцького на смерть Тургенєва // Радянське літературознавство. 1968. № 9. С. 64—71.
4. [Ред.]: Науменко В. А. А. Навроцький // Киевская старина. 1902. Т. 79. С. 351.
5. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Т. 26. Київ, 1980. С. 384—390.
6. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Т. 41. Київ, 1984. С. 101—162.
7. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Т. 41. Київ, 1984. С. 162—193.
8. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Т. 41. Київ, 1984. С. 194—470.
9. Шр[амчен]ко А. А. А. Навроцький // Киевская старина. 1902. Т. 79. С. 351—381.

Петро ШИМКІВ,
голова Тернопільського обласно-
го об'єднання ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка, учасник
бойових дій ЗСУ, волонтер
Олег ГУШТА,
голова обласного відділення
Товариства “Україна-Світ”
Ярослава ПАВЛІВ,
просвітянка, членкиня
Товариства “Україна-Світ”

Подвижництво маестро Ярослава Бабуняка До 100-ліття від дня народження

Ярослав Бабуняк народився в селі педагогів у селі Вербів (нині село в Бережанському районі Тернопільської області) 2 січня 1924 р. У Бережанах закінчив гімназію, опанував гру на бандурі від бандуриста з Києва Анатолія Білоцького. Із гімназійним хором, яким керував батько Іларій Бабуняк, дебютував як диригент у храмі Святої Трійці.

Саме Бережани були стартом до вершин світової мистецької слави.

Зі своїм другом Володимиром Юркевичем концертував Галичиною, інколи виступав із Зіновієм Штокалком. Був наймолодшим учасником з'їзду бандуристів у

Львові. У 1942 році у Львові став лавреатом крайового конкурсу. Співав у двох професійних хорах львівського концертного бюро при Інституті народної творчості: Василя Осташевського (м. Львів) і Тараса Лозинського (м. Бандура) (хор мав осідок у Бережанах). Талановитий юнак виступав у трьох іпостасях: як скрипак у танках, у грі на бандурі і як соліст, про що свідчить угода з Т. Лозинським. Куди б не вели стежки долі, Ярослав гідно презентував Бережанську землю.

Воєнні дороги пройшов із бандурою. Співом і грою кріпив дух вояків та волю до боротьби за Україну. У 1944 році з дивізійників-гімназистів насмілювався швидко сформувати збірний хор для участі в оперному театрі Мюнхена в концерті націй. Після успішного виступу хору та Я. Бабуняка з бандурою всі наступні учасники зняли заявки з виступів. Цей факт свідчить про неабиякий мистецький хист юнака з Бережанщини.

Опинившись у м. Риміні (Італія, 1945–1947) в таборі полонених, став одним із організаторів знаного чоловічого хору “Бурлака”, а також його солістом, ініціатором створення при хорі тріо, квартету бандуристів і октету з бандурами.

Бабуняк був організатором за колючими дротами табору виготовлення бандур “з нічого” (з підручних матеріалів), а також навчання бандуристів. За це заслужив у таборі велике визнання як Батько (з великої літери) бандуристів. (Бандури виготовляли з

діжок з-під оселедцю та сухого порошкового молока, з дощечок із продуктивних ящиків, які поставалися в табір; струни — з телефонних дротів, кріплення для бандур — з гарматних гільз). Першим презентував в Італії бандурне мистецтво під час гастролей із ансамблем “Бурлака”.

Після звільнення з полону (кінець 1948 р.) і до кінця життя мешкав у м. Манчестер (Велика Британія). Деякий час працював у текстильній промисловості, а згодом і до пенсії — на підприємстві з продажу газового обладнання, чим заробляв на хліб для сім'ї.

Усі роки життя поза батьківщиною у вільний час, вихідні та під час відпусток жертвно служив мистецтвом Україні, українській громаді.

У 1949 році створив у Манчестері знаний у світі хор “Гомін” — репрезентативний хор Союзу українців у Великій Британії, який був учасником найважливіших культурно-мистецьких та духовних подій, лавреатом багатьох престижних міжнародних фестивалів. В Україні хор “Гомін” удостоєний премії імені Братів Лепких і почесної грамоти Кабінету Міністрів за високе хорове мистецтво і гідну презентацію України в світі.

Як до тонкого знавця музики і хорового мистецтва до Ярослава Бабуняка завжди зверталися з метою відзначення ювілейних дат, пов'язуючи з його іменем і талантом успіх заходу.

Маестро Я. Бабуняк був головним диригентом Ювілейного Пластового хору до 50-річчя Українського пласту і 25-річчя Пласту на теренах Великої Британії. Низкою успішних концертів під орудою Я. Бабуняка були викликані велика пошана до Пласту і збільшення його рядів. Голова пластової родини Я. Бабуняк був удостоєний титулу “Добродій українського Пласту”. Адже для підготовки хору під час

відпустки за свій рахунок протягом двох тижнів у таборі не лише вишколив хор, а й навчив співати дітей, які ще не вміли говорити українською мовою, але співали впевнено, відважно і сміливо.

Диригентів у світі багато. Але, коли зайшлося в Римі про відзначення 1000-ліття Хрещення Руси-України, на плечі маестро Я. Бабуняка лягла й ця подія. На основі хору “Гомін” він створив “Хор Тисячоліття” (230 осіб), залучивши окремі хори та співаків з усієї Великої Британії. Це була титанічна праця протягом півтора року (1987–1988), адже хористи з'їжджалися на репетиції з багатьох місцевостей. У день відкриття пам'ятника Хрестителю Руси Володимирі Великому в травні 1988 року в Лондоні саме наш земляк, син Бережанської землі, був головним диригентом мистецького дійства — концерту в Королівському залі з участю “Хору Тисячоліття з Великої Британії”, хору “Думка” з Нью-Йорка (США), “Веснівка” з Торонто (Канада) та Візантійського хору з Утрехту (Нідерланди) у присутності понад шеститисячної публіки та головних ієрархів українських церков.

Окрім цього європейського відзначення 1000-ліття Хрещення Руси-України Я. Бабуняк був головним диригентом хору з восьми країн під час заключних святкувань 1000-ліття у Римі в присутності Папи Римського Павла II. Це було свято українського духу всього світу.

Видатний громадський і культурний діяч Володимир Луців, який був координатором багатьох подій, у тому числі повернення в Україну митрополита М. Любачівського і праху Патріарха Йосифа Сліпого, оцінюючи святкування на теренах діаспори 1000-ліття Християнства Руси-України, дав високу оцінку таланту Я. Бабуняка: “То ж який талант, яку силу і віру в себе потрібно було мати, щоб створити хор-моноліт!”

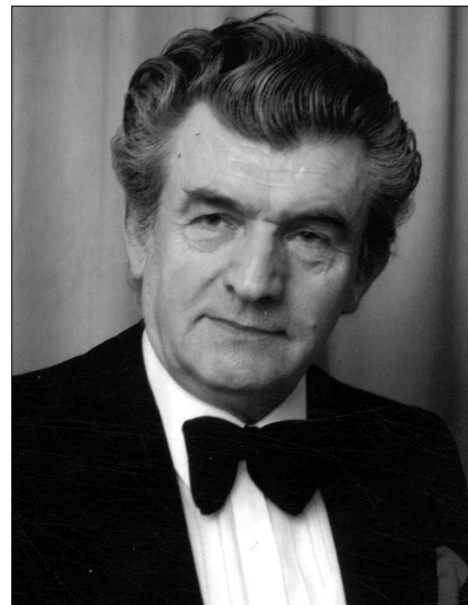
І хоча маестро Я. Бабуняку не вдалося протягом півтора року

(1987–1988) втілити задум про тисячоособовий збірний хор, а лише 630-особовий для світового відзначення ювілею в Римі, все одно наш земляк закріпив за собою право називатися диригентом-монументалістом.

Маестро Я. Бабуняк зі своїм виплеканим дітищем — хором “Гомін” — відбув триумфальні концертні подорожі у 12 країн світу. Виступав на найпрестижніших сценах США, Канади, Європи. Преса називала “Гомін” співучим військом, яке влучало в тисячі сердець і залишало незабутні враження, а Я. Бабуняка — непересячним, знаменитим, унікальним і феноменальним митцем.

Улітку 1995 року він не просто вперше прибув в Україну із хором, а був ініціатором туру концертів хорів-побратимів: манчестерського під власною орудою і львівського — під керівництвом заслуженого діяча мистецтв Олега Циглика, а також — злучення у столиці України із київським “Гомоном” під керівництвом лавреата Шевченківської премії Леопольда Яценка. Українські видатні майстри хорового мистецтва назвали це дійство в Українському Домі “обіймами “Гомонів” зі сльозами радості на очах. Саме єднанням хорів-побратимів наш земляк відкрив нову сторінку в історії хорово-мистецького руху, ставши його новатором.

Маестро Я. Бабуняк не тільки вписав золоті сторінки у скарбницю українського мистецтва своєю хоровою діяльністю, але й як співак, бандурист — він теж лавреат міжнародних фестивалів. У 1955 році у Лянголлені (Валія-Уельс) Ярослав був найуспішнішим змагальником у різних номінаціях. Він здобув тоді аж чотири лавреатства: два перших (у грі на бандурі і в солоспіві басом) і два других (у солоспіві баритоном та з хором “Гомін”, лише на дві точки відставши від професійного

хору зі Стокгольма). Чотири лавреатства на одному фестивалі!

За оцінкою культурного діяча Я. Смольського, такого мистецького подвигу, якого досяг син Бережанської землі, досі не повторив ніхто.

Добру пам'ять Я. Бабуняк залишив про себе як педагог. Чимало учасників хорів (“Гомін”, Пластовий, Спілки української молоді “Трембіта”, хор “Тисячоліття”), якими він керував, стали диригентами. Для них спів у цих хорах під орудою нашого крайника був своєрідною творчою лабораторією.

Відомий бандурист, дослідник лірництва і кобзарства Мирон Постолан з Валії співав у трьох хорах під орудою Я. Бабуняка. Від нього й перейняв захоплення звуками бандури і перші уроки гри, любов до української пісні. Римський бандурист В. Мота (Канада), вишколений у “консерваторії Я. Бабуняка” у таборі полонених в Італії, незалежно Україною був удостоєний, як і його вчитель, звання “Заслужений діяч мистецтв України”. Нині знаний у світі музичний діяч, оперний співак (бас, баритон) Павло Гунька своєю кар'єрою теж завдячує Я. Бабуняку, який наполіг змінити професію юриста і присвятити себе вокалу. Саме Я. Бабуняк дав талановитому юнакові перші добрі уроки вокалу, і саме цей перший вишкіл допоміг П. Гуньці пройти конкурс на навчання професійному співу.

Уродженець Вербова, мешканець і гімназист Бережан у 1930–1940-х роках, відомий у світі диригент, понад пів століття діяльність якого пов'язана була з репрезентативним хором “Гомін” Союзу українців у Великій Британії, багаторазовий лавреат міжнародних фестивалів як із “Гомоном”, так і особисто у солоспіві та грі на бандурі, у 2001 році був удостоєний високої почесної відзнаки Президента України — “Заслужений діяч мистецтв України”.

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ще в 1999 році з нагоди 50-річчя “Гомону” прийняло Я. Бабуняка у свої почесні члени за плекання та ширення рідного слова й пісні у світі.

Сповнена лавреатств і триумфів поза Україною мистецька діяльність маестро Я. Бабуняка протягом життя не була оплачувана. Це була сповнена любові до рідного краю жертвна праця, яка може служити прикладом відданості Україні для нинішнього і для багатьох прийдешніх поколінь.

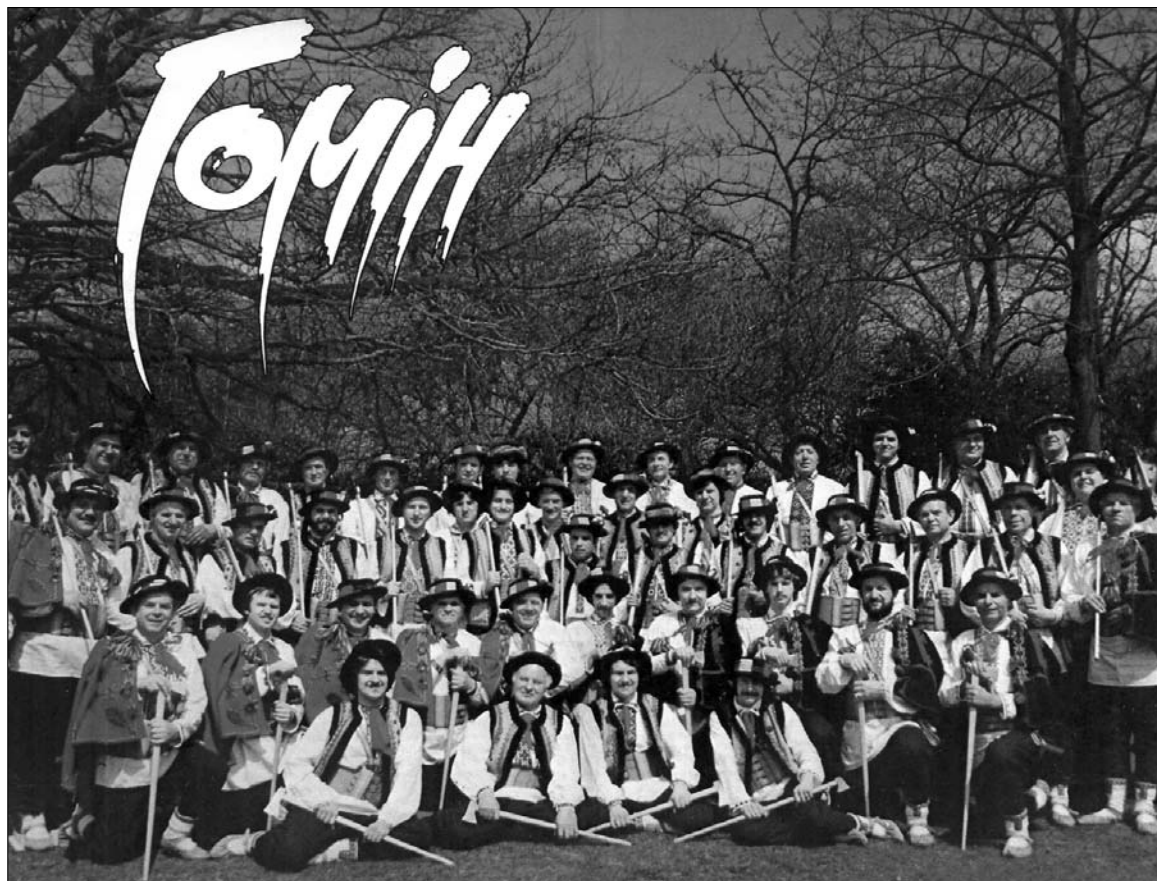

Львові. У 1942 році у Львові став лавреатом крайового конкурсу. Співав у двох професійних хорах львівського концертного бюро при Інституті народної творчості: Василя Осташевського (м. Львів) і Тараса Лозинського (м. Бандура) (хор мав осідок у Бережанах). Талановитий юнак виступав у трьох іпостасях: як скрипак у танках, у грі на бандурі і як соліст, про що свідчить угода з Т. Лозинським. Куди б не вели стежки долі, Ярослав гідно презентував Бережанську землю.

Воєнні дороги пройшов із бандурою. Співом і грою кріпив дух вояків та волю до боротьби за Україну. У 1944 році з дивізійників-гімназистів насмілювався швидко сформувати збірний хор для участі в оперному театрі Мюнхена в концерті націй. Після успішного виступу хору та Я. Бабуняка з бандурою всі наступні учасники зняли заявки з виступів. Цей факт свідчить про неабиякий мистецький хист юнака з Бережанщини.

Опинившись у м. Риміні (Італія, 1945–1947) в таборі полонених, став одним із організаторів знаного чоловічого хору “Бурлака”, а також його солістом, ініціатором створення при хорі тріо, квартету бандуристів і октету з бандурами.

Бабуняк був організатором за колючими дротами табору виготовлення бандур “з нічого” (з підручних матеріалів), а також навчання бандуристів. За це заслужив у таборі велике визнання як Батько (з великої літери) бандуристів. (Бандури виготовляли з

Валентина ОРЛОВА,
м. Дніпро
Фото Богдана Ланіна

Алупка. Кого хоч єдиний раз життєві стежки приводили до цієї перлини Криму, той назавше зберіг теплий спогад про старовинний Воронцовський палац, левову терасу, розкішний парк, наповнений екзотичними деревами з усього світу. А внизу хлопоче мрійливе вічне Чорне море, над містом короною нависає чарівна гора Ай-Петрі, яку хмари щодня роблять іншою...

В Алупку минулого, кінця XIX – початку XX століть, населену українськими письменниками, митцями, науковцями, переносить нас нова книжка знаного січеського літератора-краєзнавця і просвітянина за покликом душі Миколи Чабана. Розкішне видання “Під сонцем Алупки” побачило світ у видавництві “Ліра” і презентоване в обласній науковій бібліотеці.

Поаяк мені довелося вести цю презентацію, поділюся враженнями та деякими спостереженнями.

Розпочати її хотілося незвично. Адже Алупка – древнє кримсько-татарське село, нині містечко. Тож цілком логічно розпочати дійство з шемких татарських мелодій. Юні скрипалі 2-ї музичної школи імені Андрія Штогаренка відкрили виступ з коліскової. У мелодійній колісанці мені вчувався голос матері України до анексованого Криму. А потім була святкова татарська мелодія, що зазвичай чується на Святі коня. Підготувала ці номери зі своїми вихованцями знана в Дніпрі й Україні педагог і композиторка Лілія Бігеева. А українську пісню “Іхав козак за Дунай” підтримали всі присутні. Колись, як відомо, цей твір полонив Бетховена і Вебера, а зараз нагадав нам про нинішню “війношку” й сподівання козака-воїна, що прощається з коханою, повернутися з війни за три роки...

Автор книжки “Під сонцем Алупки” Микола Чабан розповідає: праця над нею тривала довгі два десятиліття. Внаслідок цього вийшло ґрунтовне, цінне, вельми особистісне дослідження про українців у Криму, про їхні сліди – стерті і нестерті неволяним часом... Нове видання вдало доповнює сотня репродукцій зі старих листівок, переважно – з колекції самого автора, котрий зібрав види старої Алупки.

Тривалий час Алупка, поруч з Ялтою, виконувала роль провідного курорту Криму. Цілоще повітря, шедре сонце, море, дивовижний парк з його Хаосом вабили сюди багатьох людей. Відтак в Алупці відпочивали, лікувалися (а дехто й працював), залишивши спогади, відомі представники української культури, літератури і науки. Серед них Михайло Максимович, Микола Костомаров, Степан Руданський, Дмитро Яворницький, Сергій Васильківський, Михайло Коцюбинський, Олександр Кониський, Агатангел Кримський, Іван Труш, Володимир Антонович, Тадей Рильський, Леся Українка, Наталя Полонська-Василенко, Олександр Кошиць, Антін Рудницький та інші. Євген Чикаленко та Іван Присєцький придбали тут дачі.

У своїй книжці Микола Чабан цікаво оповідає про маловідомі або зовсім невідомі сторінки історії української Алупки. З неї, сторінка за сторінкою, дізнаєшся й

Бо серце тужить за тобою...

про те, як перлина півдня надихала на творчість письменників і митців. Автор розлого скористався мемуарною літературою, епістолярною спадщиною класиків, старою пресою.

Чи є в книжці відкриття? Звісно, є! Автор просиджував у київських архівах, львівському меморіальному музеї співця Алупки художника Івана Труша, щоб самому знайти і нас збагатити абсолютно новим прочитанням українського сліду в Криму. Причому, він свідомо обмежив себе лише Алупкою. А можна таку ж книжку написати про Ялту, Феодосію, Керч. Книжка дає поштовх для цього.

Автор нагадує: українські письменники, науковці, митці з великою прихильністю й зацікавленістю ставилися до місцевого татарського населення. Так, у написаному в Алупці оповіданні Олександра Кониського фігурує “прехороша мечеть зі своїм високим мінаретом”. Для хорového диригента Олександра Кошиця “гарні обличчя татар” – один із символів Криму.

Незабутній Михайло Коцюбинський в одному з приватних листів 1895 року писав: “Цікавить мене життя татар тутешніх, котре, може, колись і опишу”. І описав. Саме Коцюбинський перший в українській літературі з глибоким знанням та великою симпатією писав про кримських татар у творах “На камені”, “В путях шайтана”, “Під мінаретами”. Згодом поетеса Христя Алчевська відгукнулася на ці мотиви в поезії “Коцюбинському”. Ми знайдемо цей вірш у нововиданій книзі.

А донька Коцюбинського Ірина Михайлівна згадуватиме: “Альбом із знімками татар у національному вбранні, філіжанки до кави з чорної маси, поцяцьковані тонким орнаментом; білі тахе – тюбетейки, червоні з чорними китицями фески; чадри, гаптовані сріблом; високі плетені кошики з-під кримського винограду; люлька з довгим чубуком, оздоблена китицками з червоного й зеленого сап’яну; круглі, обточені морською хвилею камінці; засушені морські коники, зірки; уламки білих і ро-

жевих коралів – всі ці сувеніри Криму, привезені батьками з попередніх подорожей, в 1894 та 1904 роках, вводили нас у цей казковий світ”.

Відтак спогади Ірини Коцюбинської про тата підказали авторові цікаву ідею: звернутися до меморіального музею письменника в Чернігові з проханням надіслати електронну копію супер-рідкісної світліни. Тієї самої, на котрій Михайло Коцюбинський з дружиною Вірою Устимівною увічнилися під час колективної екскурсії 1904 р. на сходах Воронцовського палацу в Криму. Побачивши унікальне фото, автор зрадів: “Ось що має бути на обкладинці книги!” Його підтримало видавництво, дизайнерка Олександра Нечай, яка готувала вже не першу книжку М. Чабана у видавництві “Ліра”. І ось результат – книга заграла яскравими барвами завдяки чудовій світліні, яка прикрасила обкладинку.

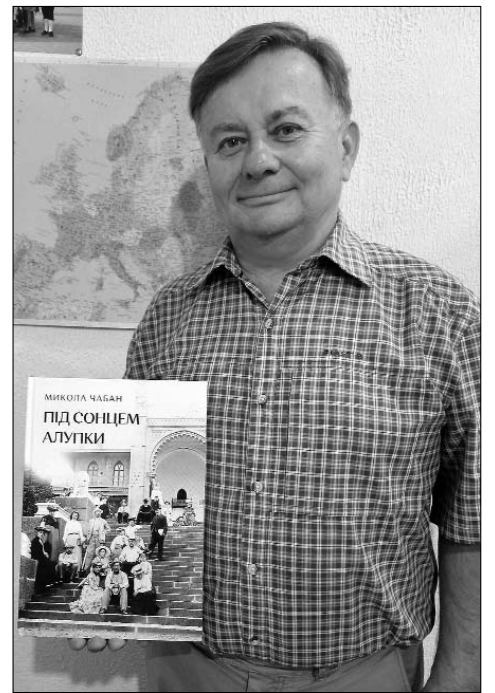
Колектив видавництва “Ліра” на чолі з довголітнім директором Оксаною Нечай прийшов привітати автора, висловивши захоплення і співпрацею з ним, і його оповідками про нашу старовину, якими супроводжувалися відвідини Миколою Петровичем видавництва.

Очільник обласної письменницької організації не зміг приховати хвилювання, назвавши Миколу Чабана найбільш продуктивним автором сьогоднішнього крайового осередку спілки. Кількість його власних та ним упорядкованих видань наближається до сорока.

Очільник обласної “Просвіти” Сергій Тютюнник повернувся до Дніпра з Києва, де відзначалося 155-річчя ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка. У своєму широму емоційному виступі він, зокрема, повідомив, що упорядкована в 2023 році Миколою Чабаном книжка спогадів професора Василя Біднова, видана за сприяння “Просвіти”, користується великим успіхом серед просвітян України. Тому “Просвіта” замовила видавництву додрукувати це видання.

Автор передмови до книжки про Алупку член НСЖУ Павло Дінець побажав авторові нових творчих звершень. А переселенка з Донбасу Олена Кукош прочитала проникливі поезії про Алупку майстрів поетичного слова Павла Тичини, Любомира Дмитерка та нашого земляка Сергія Буракова.

Доцент Дніпропетровського національного університету, патріарх літературознавства, 86-річний Кость Семенович Дуб, колишній викладач М. Чабана, вважає, що завдяки авторові герої розвідок повертаються з небуття. Феноменальні особистості несуть на собі відвість тих історичних процесів, які відбулися і в яких вони брали безпосередню участь, вивисуючись над часом добротворчості своїх діянь. І в цьому науковець вбачає величезну гуманістичну і виховну значимість. Місія Миколи Петровича в тому, щоб подати їх такими, якими вони були за життя, проте через призму сьогоднішнього сприйняття. До того ж автор не тільки

Микола Чабан

відтворив їхні повнокровні образи, а принагідно і їхніх нащадків, тим самим передавши сучасним і майбутнім поколінням взірць, як треба жити і примножувати добро, яке поза часом. Дякую Миколі Петровичу за неповторну здатність, талант у зображенні людських дол в єдиному їхньому синтезі. Його книжки освітлюють нас добром творчих начал, які є в кожній людині.

Декан факультету психології та спеціальної освіти ДНУ, відмінник освіти, доцент Зоя Бондаренко має чи не всі книжки свого однокурсника Миколи Чабана і пишається довголітньою дружбою з ним.

Враженнями від книжки “Під сонцем Алупки” поділилася й педагог, дослідниця краєзнавства та генеалогії Марина Тихомирова. Вона завітала на презентацію разом з донькою Марією і батьком Юрієм Петровичем М’ясодом. Усі вони – шанувальники творчості М. Чабана, не пропустили його краєзнавчих публікацій, ще коли він працював кореспондентом обласної газети “Зоря”. На думку Марини Тихомирової, книжка, яка містить 24 розділи, збагатила її новими й цінними відкриттями про українську Алупку. Вона відкрила для себе світлі імена призабутих українських меценатів, талановитого майстра пензля Івана Труша.

Чи зберігаються сьогодні його твори, передані колись з Києва, в музеї-заповіднику Воронцових в окупованому росією Криму, хто знає?

*Не журися, Україно,
не тужи за нами.*

*Ми повернемося до тебе
битими шляхами...*

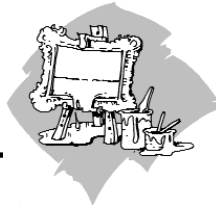
Ігор Труш, провідний науковий співробітник Дніпровського художнього музею, вважає, що нова книжка про Крим збагачує інформацією, часом недоступною з інших джерел. Як далекий родич Івана Труша, Ігор Борисович цікаво оповів про три картини-пейзажі Івана Труша і про те, як вони опинилися в колекції Дніпровського художнього музею. До речі, подібним чином твори Труша посмертно помандрували й до Алупки!

Викладачка Дніпропетровської академії музики Антоніна Гаркуша добре знає Миколу Чабана з організації “Білоруси Придніпров’я”. Вітаючи колегу з виходом книжки, Антоніна Степанівна послуговувалася літературною білоруською мовою, якою чудово володіє і при кожній нагоді демонструє її красу українській громаді. Пані Антоніна прочитала білоруською байку Кандрата Крапіви.

Директорка Дніпропетровської обласної наукової універсальної бібліотеки Надія Миколаївна Титова у підсумку висловила бажання багатьох – після повернення Криму зустрітись усім під сонцем благодатної Алупки.

Презентація відбулася у формі співдружності муз, мала характер пізнавального інтелектуального дійства, після якого учасникам довго не хотілося розходитися.

“Життя триває. Точиться війна”

Галина ДАЩОК,
журналістка

“Це була найкраща виставка в моєму житті!” – сказала художниця Ольга Кравченко. 10 січня вона обдарувала щасливою усмішкою шанувальників і шанувальниць її таланту, що прийшли на зустріч у день закриття персональної виставки “Життя триває. Точиться війна”. Ці рядки пані Оля взяла з вірша поета, дисидента Анатолія Луциноса, який передбачав загрозу війни росії проти України.

На виставці багато нових робіт, створених у часи Великої війни. Проте всього кілька, які відображають її страхіття. Натомість у картинах Ольги Кравченко б'є потужне життя. Вона не зраджує собі, пропускаючи світ, який змальовує, через оптику власної душі. Такі ж несподівані ракурси, які ніхто, крім неї не побачить.

Художниця Ольга Кравченко

Особливе прочитання кожної квітки, дерева, будинку, маленької вулички і – потужна медитація з кольором на полотні.

Здається, вона пише легким подихом. Насправді, сердечним проникненням у світ, який відтворює у живописі. Тут її неповторний стиль, почерк, бачення. Її потужна сила любові, яка йде від кожної картини.

Її музика, якою віддують відтінки барв і деталі сюжетів. Так поліфонічно і яскраво може творити тільки великий талант, який зберіг у собі дитинність сприйняття краси і чисте серце – талант від Бога Ольга Кравченко! Чий картини окрилюють і наснажують.

Вона розфарбовує київську зиму в дивовижні кольори. Свої картини пише переважно з природи, за будь-якої погоди. Майстриня деталі, вона вміє вловити вітер. Її картини можна слухати і розповідати як захопливу казку. Життя Ольги Кравченко – теж скидається на казку.

“Я пишу з природи. У майстерні можу тільки дещо переписати. Приглядаюся до кожної дрібнички і кожному помічаю. Коли починаю писати роботу, дивлюся на “акцент”, який мене найбільше зацікавив. Так мене вчили художники: звертати увагу на той момент, який вразив найбільше в обраному сюжеті. Якось я забрала з майстерні роботу “Вокзал Воловця”, яка пролежала там років зо п'ять, і повісила вдома. І подивилася на неї абсолютно сторонніми очима: вокзал, вулиця, люди, горять ліхтарі, похмура погода, на передньому плані – риє машина. Все що я бачила і відчувала – все писала, і цей момент створив просвітлений образ часу і місця. На кожній картині я ніби передаю свій настрій.

В архітектурі я ніколи не пишу красивих будинків, переважно малюю старенькі та ті, які можуть знести. Моя донька мешкає на вулиці Гончара, в старенькому будинку, а в мене якась прикмета – тільки

напишу, наприклад, дерево – його тут же зріжуть, напишу лавочку – її знесуть, тому донька просить жартома: “Мамо, не пиши наш будинок, а то ще знесуть”. Я думаю, що не передрікаю долю, а лише встигаю впіймати життя споруд, дерев, щоб увіковічнити їх присутність у моєму місті. На жаль, моє улюблене старе Місто відходить.

Знакове місце для моєї творчості Воловець. Тут ми купили будинок багато років тому. Онуки були маленькі, ми приїздили 6-8 разів на рік і жили тут по кілька тижнів. Карпати зачарували одразу, я відчула подих гір і зрозуміла, що це фантастично красиво. Діти спустилися на санчатах, поблискував морозець, не можна було відірвати очей. Сам Воловець розташований у низовині, оточений горами, наша вузька вулиця в горах. І я почала писати цю красу. Я люблю ці копиці сіна, чеську школу, замок Шенборна. Я ще не всі його замки написала, мрію це зробити.

Воловець справді красивий, як уся місцевість навкруги. Поруч село Пилипець з церквою XVIII століття, побудованою без єдиного цвяха. Ходжу довкола, приглядаюся, ага – це сюжет. Молодшою, вставала рано-вранці і йшла писати копиці, вони були в ранковій росі, при тумані, такі красиві. Подруга сказала, що у мене з копицями – перебір, на що я їй відповіла, що вона не права, бо Клод Моне зробив виставку копиць, на якій було представлено 15 робіт. І всі ці копиці розкупили в один день! Я не претендую на славу Моне, але знаю, що мої закарпатські роботи цікавлять людей більше, ніж київські. Якось прийшов до мене покупець зі Львова, дивиться на копиці в снігу під синім небом, радиться з товаришем і каже: “Знаєте, може тут в художньому плані щось не так, але я від них вже не можу очей відірвати!”

За освітою я філолог, тривалий час працювала редакторкою у видавництвах. Писати картини почала після сорока років. Для експерсу скажу, що мій батько, Андрій Селих, теж був художником, любителем. Колись його відправили з Красилова, де ми жили, в Ленінград продавати телята. Продавши, батько пішов в Ермітаж. Кілька годин він вражений ходив по залах. Коли вийшов з Ермітажу, то на зароблені гроші купив полотно і фарби, а приїхавши додому, почав несамовито малювати. Тоді йому виповнилося сорок років, а через вісім не стало. Батько намалював сотні картин, такий кітч – лебеді, русалки, закохані у човні. Одна з татових картин висить у мене в спальні. Колись Світлана Йовенко сказала, що це Брейгел: діти спускаються на санчатах, під горою йдуть чоловіки, на плечах торби з борошном. Така от татова історія.

У мене не було можливості вступити до художнього інституту, бо для цього треба було знайти вчителя, який би мене підготував до вступу. Але, на щастя, я зустрілася з дивовижним художником Віктором Зарецьким, і ця зустріч стала для мене долею. Нас познайомила подруга. Я при-

їхала до неї в Конча-Заспу з Гагри після відпустки, засмагла, відпочила, з довгим розпущеним волоссям. Познайомилася, поговорили. Наступного дня ми пішли з чоловіком на річку. Виходжу з води, а Зарецький вже сидить на березі, каже: “Олю, я хочу написати ваш портрет. Ви згодна?”. “Згодна!” – відповіла я одразу, ні з ким не радилась, бо що тут радитися.

Я провела потрясаючий місяць, коли він мене писав. І зробив не один портрет. Написав великий олією, ще один – в графіці. І ось уже, скільки років минуло, як пішов з життя Віктор Зарецький, а я і досі знаходжу невідомі мені мої портрети, яких ніколи не бачила. Колись у збірнику його сина – Олексія Зарецького – бачу підпис картини: “Оля Кравченко”. За життя я приходила до Зарецького дуже часто – і в скрутні часи, і в добрі. Дивилася, як він пише. Розпитувала, він мені радив, пояснював. Спитав: “Хочеш навчитися малювати?” Кажу: “Звісно”. “Напиши те-то, те-то і покажеш мені”. Я написала кілька робіт, копії Серова і не наслідилася спершу показати. А потім показала. Він сказав: “Олю, може бути”. Це була найвища похвала, бо він не дуже любив емоційно хвалити. Для мене “може бути” було високою оцінкою. Після того я стала писати, багато писати.

Найперша моя виставка була у Спільці письменників, де у мене вкрали дві роботи: “Маки” і “Волошки”. Напередодні мені приснився сон, що у мене вкрали ці дві картини. Я встаю вранці, сідаю швидко в таксі, їду у Спільку, дивлюся – а мої картини і справді нема. Засмутилася, розповіла про це дружині Зарецького Майї, на що вона сказала: “Олю, радуйся! Колись у Віті вкрали роботу в Чехословаччині, він був безмежно щасливий, сказав, це означає, що вона комусь подобалася!” На першій моїй виставці були представлені квіти, я з них починала. Вони всім дуже подобались, і це мене надихнуло працювати далі. У 1993 році я зробила першу серйозну виставку – у музеї історії Києва, що був тоді на вулиці Пилипа Орлика, відтоді минуло 30 років.

Зарецького називають українським Клімтом. Він справді був закоханий у Клімта, хоча творив мистецтво суто своє. Якось він сказав мені: “Олю, якщо у тебе буде можливість поїхати у Відень, поїдь і купи Клімта”. Приїхала у Відень, а там якраз виставка Клімта. Сідаю до авто і кажу лише одне слово: “Клімт”. І водій мене привозить у Бельведерський палац, де я побачила потужну виставку Клімта і купила його каталог. Знову сідаю в таксі і кажу одне слово: “Софітель”. І мене везуть у готель. У номері вже хвилюються, бо мови не знаю. А я з двома словами “Клімт” і “Софітель” побувала на дивовижній виставці великого художника!

На “Срібній землі” в Музеї історії Києва (2018 р.) я виставила 73 картини. Зараз у мене вже готові кілька виставок, і я їх бачу. Де б я не їхала, всюди беру з собою полотно, фарби і планшет з трьома полотнами 50 на 60, і обов'язково везу додому готові замальовки. Життя – це головна тема-

тика. Квіти, люди, зустрічі, красива архітектура, хороший настрій, світло. “В час, коли розлита плазма зла, в Олі вибухає елегантність”, – сказав про мою виставку “Срібна пора” Михайло Слабошпицький. Мені хочеться саме такої елегантності на полотнах.

Я написала тисячі робіт, багато з них подаровано. У рік пишу приблизно сорок повних робіт. Чоловік робить красиві рами під мої роботи і каже: “Олю, цю роботу треба подарувати”. І я дарую. Я зараз не можу перерахувати, у кого мої роботи. Одного разу моя знайома прийшла робити операцію на серце, а лікарка питає: “А хто вас рекомендував”. “Оля Кравченко, знаєте?” – “Як я її можу не знати, коли у мене над головою висить її робота”. Мені приємно. Може те натхнення і радість, з якою я дарую свої роботи, повертаються до мене.

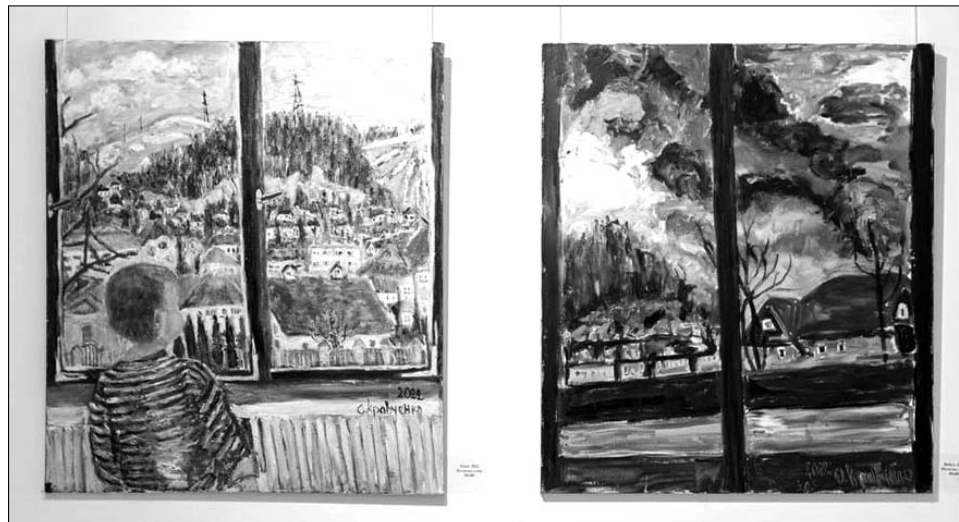
Працювати люблю в першій половині дня, завжди працюю з пристрасцю. Коли пишу, особливо на вулиці, то настільки віддаю енергію, що просто падаю без сил. Картини, ніби заряджаються світлом, а я відновлююся до наступної роботи. Я люблю малювати Київ. Мені подобаються вулички, затишні двори, вигляд з вікна на якусь стару кав'ярню, де я промальовую навіть вивіски до найдрібніших деталей. Це моє освідчення в любові зворушливим місцям і будиночкам древнього Києва.

Я пережила в житті непрості випробування, але мене завжди підтримували друзі, родина, чоловік, діти, онуки. Хочу порадити людям: не треба здаватися, треба рухатися, віднаходити сили для радощів і творчості. Навіть у часи Великої війни. Кожен мій ранок починається з горнятка кави і новин. Я освоїла комп'ютер, у мене багато друзів у фейсбуці. Треба жити повноцінно і скрізь встигнути. Щоб знову і знову творити невідомі любові на полотні”.

Художниця Ольга Кравченко – дуже світла і щира людина, тому її талант теж має притягальну силу світла. На її виставки приходять сотні шанувальників, для яких вона давно стала рідною. Ользі дякують за творчість, розповідаючи історії про те, як її картини лікують душу. Їй вдачні маленькі вулички, будинки, дерева, які вона увічнила. Їй дякує 400-літній Угольницький дуб, якого вона побачила навропти базару і створила шедевр. Молочники на її картинах пахнуть молоком, а вікна світанками. Іриси на її картинах, які на правду живуть добу, тепер безсмертні. Червоні яблука і білий слік із дзвониками пишуться, що художниця побачила їх непоказну вроду. А ми пишаємося, що живемо в один час з Ольгою Кравченко, яка своєю дивовижною творчістю доводить, що життя – це безумовна любов.

Довідка. Художниця Ольга Кравченко працює в стилі імпресіонізму з елементами декоративності та національної колористики. Власні картини завжди пише з природи. Членкиня Спільки художників України (2005). Учасниця багатьох міських, всеукраїнських, міжнародних, мистецьких виставок. Її роботи в музеях і приватних колекціях Великої Британії, Італії, Іспанії, Норвегії США, Румунії і України.

У 2024 році Бібліотека Принстонського університету розмістила на своєму сайті відео робіт Ольги Кравченко.

“Еней”, “Вибух”. 2022 р.

Кераміка, що пам'ятатиме війну

Жанна НЕВКРИТА,
інформаційна служба Національного музею гончарства
Фото Тараса Пошивайла

58 творів сучасної кераміки мистців України, а також Великої Британії, Данії, Ізраїлю, Литви, Малайзії, Туреччини та Японії отримав у дарунок Національний музей гончарства.

Минулий рік став для українців ще одним роком досвіду життя в умовах війни. Попри все, кожен прагнув допомогти нашій державі там, де мав змогу. Дух українців значною мірою вистояв і завдяки мистцям, діячам культурного простору, які продовжи-

Володимир Корнієнко (Крюківщина, Київщина). Скульптура “Чернець”. Київ, 2021

ли розповідати мистецтвом про боротьбу України, цим самим сприяючи підтримці світу.

З-поміж культурно-мистецьких подій 2023 року варто згадати II Міжнародне бієнале художньої кераміки імені Василя Кричевського, яке відбулося в містечку Опішному на Полтавщині. У чотирьох залах Центру популяризації гончарної спадщини України Національного музею-заповідника українського гончарства було представлено 91 твір 55 талановитих мистців – потужний концентрат робіт молодих і знайомих керамістів із семи країн світу: Великої Британії, Данії, Ізраїлю, Литви, Малайзії, Туреччини та Японії, а також із тринадцяти областей України.

Ці твори показали тенденції розвитку кераміки в мирний, довоєнний час, оскільки були надані авторами для виставки, запланованої ще 2021 року. Але дні України охопив коронавірус, через низку карантинних і безпекових обмежень організатори муслили відтермінувати подію до кращих часів. 4 лютого 2022 року Журі все ж обрало переможців Бієнале, їхні імена мали бути оголошені в березні. Однак 20 днів по тому в нашу державу ввірвалася війна. Усі роботи учасників музейний колектив рятував в укритті. Понад рік у проведенні II Міжнародного бієнале художньої кераміки тривала безнадійна пауза. Зрештою, необхідність завершити розпочатий проєкт, а також численні пропозиції й побажання учасників спонукали організаторів повернутися до підготовки вернісажу виставки та проведення церемонії нагородження переможців.

За сприяння Благодійного фонду “ДАР”, а також Міністерства культури та інформаційної політики України, нагороди Бієнале було вручено 18 серпня 2023 року. Серед численних відзнак найголовніші дісталися українцям: гран-прі отримав Ігор Ковалевич (Львів) за композицію “Відображення”. Золотою нагородою було нагороджено скульптуру

Юстаїте-Гецевічіене Раса (Вільнюс, Литва). Скульптура “Ягода”. 2021

“Лев “Поважний” Олександра Шкурпели (Опішне, Полтавщина). Срібну нагороду здобула композиція “Адам і Єва” Ігора Берези (Львів). Бронзову нагороду отримала Аліна Літвіненко (Олександрія, Кіровоградщина) за скульптуру “Пожежі”. Експонування виставки в Опішному тривало з червня до грудня 2023 року.

Та кількість перипетій, які довелося подолати Бієнале, залишила відчутний слід у загальному сприйнятті виставки. Час наповнив її особливим духом, у якому відчувається стійкість до викликів сучасності, терпіння й тверде сподівання на краще. Саме тому в Національного музею гончарства виникла ідея зберегти твори II Міжнародного бієнале художньої кераміки у постійній фондівій збірці як свідчення нашого часу.

Ця ідея отримала шире схвалення серед учасників. Особливо тепло відгукнулися закордонні керамісти, які з перших днів повномасштабного вторгнення надсилали листи підтримки і продовжують робити це досі. Вони співчують Україні, тому запропонували залишити свої твори в дарунок як пожертвування для майбутнього культурного розвитку. Одним із перших надійшов лист від данського художника-

кераміста Тоні Бріффа: “Я дуже хотів би передати свою скульптуру в постійну колекцію музею, якщо це можливо. Я співчуюю ситуації, в якій перебуває ваша країна, і бажаю вам і музею світлого майбутнього”. Зворушила підтримка керамістки з Великої Британії Ширлі Шеппард: “Незважаючи на всі ваші проблеми та важкі часи, будь ласка, збережіть мою роботу як пожертву на будь-яку мистецьку справу”. Ось лист від литовської мисткині Раса Юстаїте-Гецевічіене: “Дякую за чудовий конкурс, виставку та силу, яка надихає всіх нас. Дозвольте, я залишу роботу донатом для вашого музею?”

Роботи, подаровані українськими мистцями, викликають особливі відчуття. Війна для них стала життєвим викликом і складним випробуванням для продовження творчості. Багато хто був змушений виїхати з України через окупацію, хтось продовжив творити, знайшовши в цьому власну рівновагу й силу допомоги Україні, а дехто став до

Хоой Сань Кев (Сетапак, Куала-Лумпур, Малайзія). Композиція “Бадьорість”. 2021

Аліна Літвіненко (Олександрія, Кіровоградщина). Скульптура “Пожежі”. 2021

збройного захисту держави. Тому їхні роботи, подаровані Опішному, мають особливу цінність. Вони тримають міцний зв'язок з минулим і дають снагу не зупинятися, а відвойовувати кожний день, вільний від загарбника...

“Напевно, передчуття війни вже жило в цих роботах і до 24 лютого 2022 року, – зауважив генеральний директор Національного музею гончарства Олександр Пошивайло під час церемонії нагородження переможців. – у детальному фокусуванні окремі з них мають деталі на військову тематику – біноклі, маски, сітки... На противагу їм – частина робіт, які акцентують увагу на родинних цінностях, на необхідності берегти один одного і себе в цій Державі”.

Після завершення виставки в Опішному сформувалася колекція II Міжнародного бієнале художньої кераміки імені Василя Кричевського, яку нині складає 58 унікальних творів, обпалених війною. Національний музей гончарства щиро вдячний учасникам за появу такої потужної й значущої збірки. Ця спільна справа збагатить майбутню українську спадщину, закарбувавши історію.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ КБ “ПРИВАТБАНК” (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 305299) відкрито рахунок: № UA26305299000026004036804116; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШКИ
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” – 30617

Листування з читачами –
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.